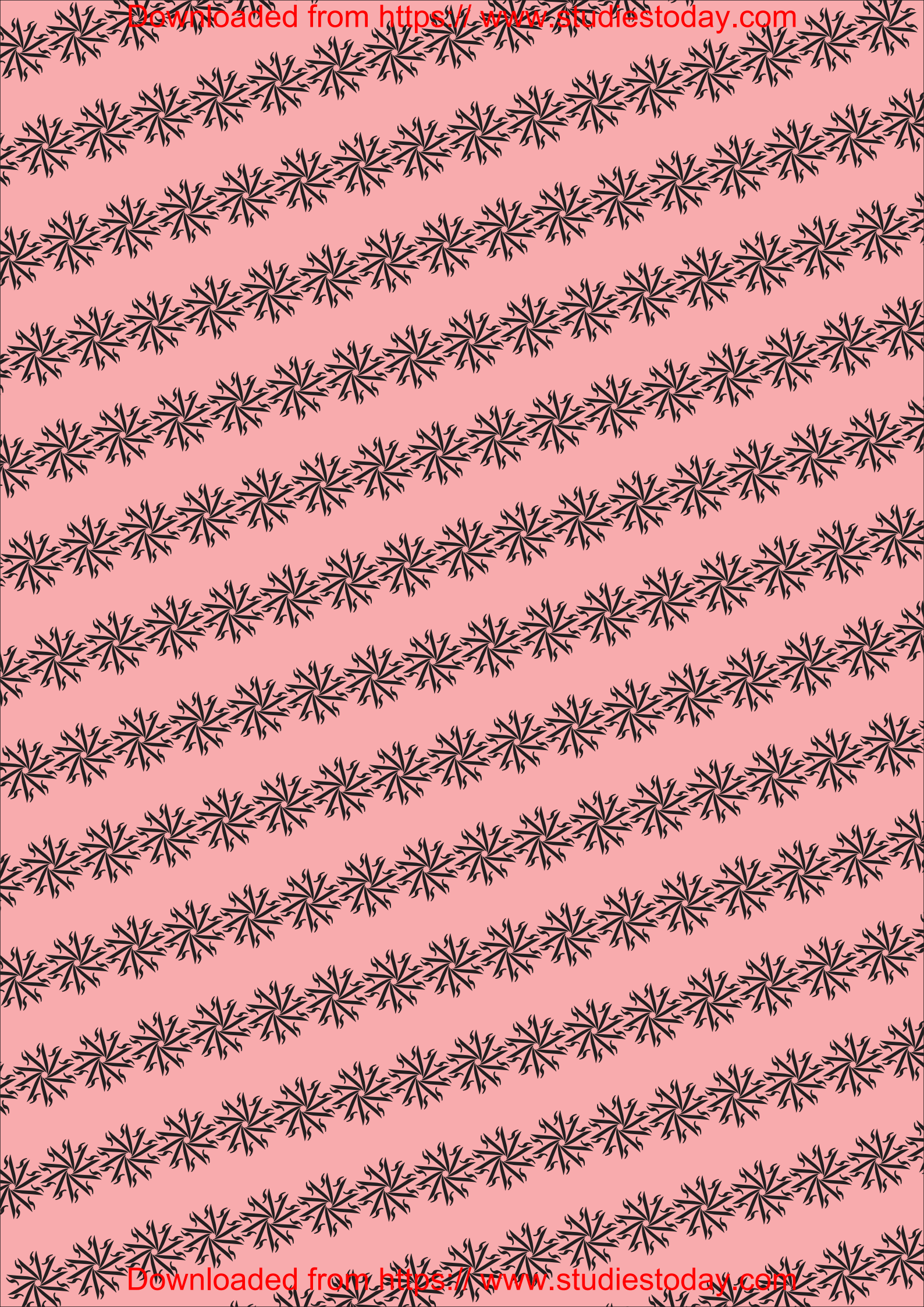

سنڌي

سنڌو پارٽي

درجو نائون

سرڪاري فيصلو نمبر : آڀياس ۲۱۱۶ (پر.ڪر.۱۶ / ۴۳) ايس.ڊي. ۴۰ تاريخ ۱۶.۴.۲۵ موجب استاپت ڪيل ڪو آڊر ڀينٽينگه ڪاميٽيءَ جي ٽا. ۱۷.۳.۳ جي ميٽنگه ۾ هي درسي ڪتاب طيءَ ڪرڻ لاءِ مختصر منظوري ڏني ويئي.

سنڌو پارٽي

درجو نائون

سنڌي

۲۰۱۷

مھاراشٽر راجيہ پانيہ پستڪ نرمتي و آڀياسڪرم سنشودن منڊل، ڀٽي.

ڀرواري 'ڪيو آر ڪوڊ' ڪي سمارٽ فون ذريعي اسڪين ڪري
سگھجي ٿو. ان وسيلي توهانڪي پڙهڻ / پڙهائڻ لاءِ
ڪارائتيون لنڪس (URL) ملنديون

پھريون ڇاپو : 2017

© مهاراشتر راجيه پانڀه ڀُستڪ نرمي اڀياسڪرم سنشودن منڊل، ڀڻي - ۴۱۱۰۰۴.
 مهاراشتر راجيه پانڀه ڀُستڪ نرمي و اڀياس ڪرم سنشودن منڊل، ڪتاب جا سڀ
 حق واسطا محفوظ آهن. هن ڪتاب جو ڪوبه ٽڪر ڊائريڪٽر، مهاراشتر راجيه پانڀه
 ڀُستڪ منڊل جي لکيل اجازت کان سواءِ ڪڍي نٿو سگهجي.

سنڌي پاشا سمنڀي ۽
 اڀياس گت سمنڀي

ڊاڪٽر ديال 'آشا' سڀاڻي
 شري آشوك ڪملداس مڪتا، ميمبر
 شري ميران مهيش گدواڻي، ميمبر
 شري وجيه راجڪمار منگلاڻي، ميمبر
 شري گوورڌن شرما 'گهايل'، ميمبر
 شريمني راجيشري جينانند ٽيڪچنداڻي، ميمبر
 شري ڪاڄل اُنيل رامچنداڻي، ميمبر

سنڀوڪ	: شريمني ڪينڪي جاني (انڀارج وشيش اڌڪاري سنڌي)
سنڀوڪ سهايه	: شريمني گينا گڻيش ناڪر (ڪاپي رائٽر، سنڌي)
ٽائپ سيٽنگ	: ميران ڇاولا، موبائيل : 9822117383
ڇترڪار	: ڪماري سوڀنالي وجيه ڪمار اڀاڏيه
نرمي	: شري سڄيتانند آڙڙي (مڪيه نرمي آفيسر) شري راجيندر چندرڪر (نرمي اڌڪاري)
پرڪاشڪ	: شري وويڪ اُتر گوساوي، پانڀه ڀُستڪ نرمي منڊل، پرياديوي، ممبئي - ۲۵.
ڪاغذ	: ۷۰ جي .ايس .ايسر . ڪري وو
پرنتنگ آرڊر	:
ڇاپيندڙ	:

پرستاونو

N/PB/2017-18/500

M/S. PRINT PLUS PVT. LTD., MUMBAI

پيارا شاگرد دوستو

توهان سڀني جو درجي نائين ۾ سواگت آهي. هن کان اڳ واري درجي ۾ به توهان سنڌو ڀارتِي ڪتاب پڙهيو آهي. سنڌو
 ڀارتِي درجي نائين جو هي درسي ڪتاب اوهانجي هٿن ۾ ڏيندي اسان کي بيحد خوشي ٿي رهي آهي.
 دوستو سنڌي ٻولي سني نموني ڳالهائڻ ٻولهاڻڻ اچڻ لاءِ اوهانجو لفظن جو خزانو ڇڏو هجي. ان لاءِ هن درسي ڪتاب
 جون آڪاڻيون، گفنگو، سبق - ڪوتائون گيت پڙهي نوان نوان لفظ، اصطلاح، ڇوڻيون سکڻ لاءِ ملنديون. اسان کي ائين ٿو لڳي
 ته هي ڪتاب پڙهي توهانجو ماتر پاشا لاءِ پيار ضرور وڌندو.
 توهانکي وڻي ان لاءِ درسي ڪتاب ۾ لفظن جي راند، پورڪ اڀياس، مات ۾ پڙهو، پاڻ ڪريان، پاڻ سڪان، ڇتر ڇاپيو،
 ٻڌايو، جملا بدلائي لکو. اهڙي نموني جون انيڪ مشغوليون ڏنيون آهن. ساڳي نموني وياڪرڻ جا الڳ الڳ روپ سڄي نموني
 ڏنا ويا آهن. ان کان سواءِ نئين نموني جو بدلائي موجب ڳالهائڻ ۽ لکڻ جو موقعو مليل آهي. توهان کي موبائيل، ڪامپيوٽر سولائي
 سان واپرائڻ اچي ٿو. هن ٽيڪنيڪ جو اڀياس ۾ اڀيوگ ٿي، ان نظريي سان ڪجهه مشغوليون ڏنل آهن. سنڌي پاشا سکڻ وقت
 ان مان ڪجهه ملهه سکڻ، سماجڪ مسئلا سمجهڻ ۽ اهي حل ڪرڻ لاءِ اُن تڻ هجي، اهو به اهميت وارو آهي، ان نظريي سان
 درسي ڪتاب ۾ آيل سبق، مشغولين ۽ اڀياس جو ويچار ڪريو.
 هي درسي ڪتاب توهان کي وڻيو ڇا، اهو اسان کي ٻڌائيندا. توهان سڀني کي شپ ڪامنٽون.

(ڊاڪٽر سُنيل مَٿر)
 سنڇالڪ

مهاراشتر راجيه پانڀه ڀُستڪ نرمي و
 اڀياسڪرم سنشودن منڊل، ڀڻي.

ڀڻي،

تاريخ: ۲۸ اپريل ۲۰۱۷، آڪٽ ٽيچ

ڀارتيه سوريه : ۲ ويساڪمه ۱۹۳۹

ڀارت جو سنوڌان

ديباچو

اسين ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪ مڪمل طور خودمختيار سماجواڊي سڙو ڌرم ۽ سر-ڀاؤ وارو لوڪشاهي گڙاجيه بڻائڻ لاءِ گنڀيرتا سان فيصلو ڪري ۽ انهيءَ جي سڀني ناگرڪن کي :

سماجڪ، آرٿڪ ۽ راجنيتڪ نياڻ، ويچار، اظهار، وشواس، شرڌا ۽ اڀاسنا جي آزادي، درجي ۽ موقعي جي سمانتا؛ خاطريءَ سان حاصل ڪرائڻ ۽ انهن سڀني ۾ شخصي سؤمان ۽ راشتر جي ايڪتا توڙي اڪنڊتا جي خاطري ڏيندڙ ڀائڀچارو وڌائڻ لاءِ.

اسان جي هن سنوڌان سڀا ۾ اڄ تاريخ چويهين نومبر، ۱۹۴۹ جي ڏينهن، هن ذريعي هيءَ سنوڌان سويڪار ڪري، ان کي قانون جي روپ ۾ ڀاڻ کي اڀڻ ڪريون ٿا.

راشتر گيت

جَنَ گَنَ مَنَ اَدِينَايَڪَ جِيَهَ هِي،
پَارَتَ پَاگِيَهَ وَدَاتَا
پَنجَابَ، سَنَدَ، گُجَرَاتَ، مَرَاڻَا،
دِرَاوَرُ، اُتَڪَل، بَنَتَ،
وَنڌِيَهَ، هَماچَل، يَمُنَا، گَنگا،
اُچَچَل، جَلِ دَ تَرَنَتَ،
تَوَ شَپَ نَامِي جَاگِي،
تَوَ شَپَ آشِيَسَ مَآگِي،
گَاهِي تَوَ جِيَهَ - گَآڻَا،
جَنَ گَنَ - مَنَگَلِ دَايَڪَ جِيَهَ هِي
پَارَتَ پَاگِيَهَ وَدَاتَا،
جِيَهَ هِي، جِيَهَ هِي، جِيَهَ هِي،
جِيَهَ جِيَهَ جِيَهَ جِيَهَ هِي،

پرتگيا

'پارت منهنجو ديش آهي. سڀ
پارتوآسي منهنجا ڀائر ۽ پينر آهن.
مونکي پنهنجي ديش لاءِ پيار آهي ۽
مونکي ان جي شاندار ۽ طرح طرح جي
ورثي تي گورو آهي. مان سدائين ان جي
لائق ٿيڻ جو جتن ڪندو رهندس.
مان پنهنجن متن ماڻن، اُستادن ۽
سڀني بزرگن جو سمنان ڪندس ۽ هر
ڪنهن سان فضيلت ڀريو ورتاءُ ڪندس .
مان پرتگيا ٿو ڪريان ته مان
پنهنجي ديش ۽ ديشواسين سان سچو ٿي
رهندس. انهن جي ڪلياڻ ۽ آسودگيءَ
ڀر ٿي منهنجو سک سمايل آهي.'

آپياسڪرم

مقصد :

’مهراشٽر راجيه آپياسڪرم خاڪو ۲۰۱۲‘ موجب سڪن سڪارڻ جي ترتيب ۾ ڪيتريون ئي تبديليون آنديون ويون آهن. درجو نائون سنڌي گڏيل آپياس درسي ڪتاب تيار ڪرڻ وقت هيٺيان مقصد ڏيان ۾ رکيا ويا آهن.

۱. درسي ڪتاب ۾ ڏنل نثر ۽ نظم جي مواد کي شاگرد سؤلائيءَ سان سمجهي سگهي ٿو.
۲. امتڪاني پيپر بدران عملي پرچو اها تبديل آڻڻ سبب ڏنل مواد سان لاڳاپو رکندڙ توڙي غير لاڳاپو رکندڙ مشغولين ڏنل آهن جيئن شاگرد پاڻ عملي ڪاروايون ڪري پنهنجو گيان وڌائي سگهن ٿا.
۳. ٻار سوال جواب رٿڻ بدران پنهنجي عمر ۽ ڪلپنا شڪتيءَ موجب ويچار ظاهر ڪري سگهي.
۴. نثر ۽ نظم سان لاڳاپو نه رکندڙ ڏنل مشغولين ۾ ٻار پاڻ بهرو وٺي ’پاڻ ڪريان، پاڻ سڪان‘ ان مٿي تي هلي پنهنجي دماغي قابليت وڌائي سگهي.
۵. ٻڌل ۽ پڙهيل ساهتيه جي جدا جدا انگن کي شاگرد پنهنجن لفظن ۾ بيان ڪري سگهي.
۶. ڊڪشنريءَ جي استعمال کي شاگرد وڌيڪ اهميت ڏئي.
۷. ٻوليءَ تي شاگرد پڪڙ حاصل ڪري سگهي جيئن سکيا جي جدا جدا ڪيترن ۾ پنهنجا ويچار مناسب طريقي اظهار ڪري سگهي.
۸. درسي ڪتاب ۾ گيان، رچناوڻ ۽ مشغولي آڌارت سکيا تي زور ڏنو ويو آهي. جيئن شاگرد جي سڪن لاءِ دلچسپي وڌي ۽ مشغولين ڪاميابيءَ سان پوريون ڪري سڪن سڪارڻ جي پرڪريا ۾ هو چست ڀاڳيدار بڻجي.
۹. ديش پڙهڻي، صحت، صاف صفائي، انساني جذباتن جو قدر، پاڻ تي ڀاڙڻ انهن وشين بابت شاگردن جي سمجهه صڪيح ۽ پختي بڻجي.
۱۰. شاگرد گهر، اسڪول، سماج ۽ ديش ڏانهن پنهنجون جوابداريون سمجهي سگهي.

فهرست

نثر

نمبر	سبق	ليکڪ	صفحہ
1.	نئين روشني	شريمتي گوپي موٽواڻي	1
2.	وقت جي پابندي	پرنسيپال لعلسنگھ آجواڻي	6
3.	سنڌي ڏڻ وار	پنڊت ڪشنچند جيتلي	11
4.	وطن لئه جانِ پي صدقي	گورڊن شرما ”گهايل“	16
5.	مهمان	-----	21
6.	چترڪار ۽ چترڪلا	شري مينگھراج تلريجا	25
7.	آرسي	-----	30
8.	پيار جي جيت	شري تيرت سپاڻي	37

نظم

نمبر	بيت	شاعر	صفحہ
1.	غزل	ڊاڪٽر ديال ”آشا“	42
2.	شاهه جا بيت	شاهه عبداللطيف	44
3.	اڳتي هلو	پرسرام ضيا	46
4.	ساميءَ جا سلوڪ	شري چئنراءِ بچومل لنڊ	48
5.	مريادا	شري ليڪراج ڪشنچند ”عزيز“	50
6.	مان	موتيرام هيراننداڻي	53
7.	راهي منزل ناهي دور	شري واسديو ”نرمل“	56

نثر

نئين روشني

1

شريمڻي گوپي موٽوڻي (جنر ۱۹۲۶ع) ۾ تمام سٺا ۽ سڪياداڪ ليڪ لکيا آهن. کيس لکڻ جو چڱو اڀياس آهي. هن جي ٻولي تمام سولي سليس آهي. هن ڪهاڻيءَ ۾ ليڪا ڏيکاريو آهي ته هڪ ٻار پنهنجي خرچي مان ڦٽاڪا وٺڻ بدران انهن پئسن مان غريب دوست کي سندس ماما لاءِ دوائون وٺي ڏيڻس ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجھو.

صوڀا اڃا انون نه آيو آهي؟ انوءَ جي ڏاڏي انتظاري ڏيکاريندي پڇيو. صوڀي ورندي ڏني، ”اچي ويندو بابا، فڪر ڇو ٿا ڪريو؟ ويو آهي ڦٽاڪا وٺڻ. ڦٽاڪن جو ڏاڍو شوق آٿس. سو، ڪو ٻار، دوست گڏجي ويو هوندس ته بيهي ان سان ٻٽاڪون هڻندو هوندو ته هيٽري هيٽري جا ڦٽاڪا ٻاريندس.“ انوءَ جي ڏاڏي وري به منتظر ٿي چيو. ”تڏهن به صوڀا، صبح جو يارهين بجي ويو آهي. مٿان اچي هڪ ٿيو آهي. سهڪاري

پنڊار آهي سڏ ٿي، سن روپيا کڻي نڪتو آهي. ”تنهن تي انوءَ جي ماءُ چيو، ”ننڍو ٿورو ئي آهي. بابا، ڇهين درجي ۾ ٿو پڙهي. سو جو نوت کڻي وڃي ڪتاب وٺي ايندو آهي.“ ”پڪ چوڪري کان نوت کڻي ويا هوندا.“ ڏاڏي وري دهرايو. ايتري ۾ در جي گهٽي وڃي. انوءَ جي پيءُ در کوليو، بابا، آيو اٿو پٽ. ”انو ايتري دير ڇو لڳايو؟ بابا کي ڏاڍو فڪر ٿي پيو هو.“ انوءَ کي خالي هٿين ڏسي بابا چيو، ”ڏنڻه نه، پئسا گهر ٿي ويا اٿس. ڦٽاڪا جو نه وٺي آيو آهي.“ انوءَ کي چيو، ”بابا، توهان ڪهڙا پيا ويچار ڪريو. برابر ڦٽاڪا مان نه وٺي آيو آهيان، پر منهنجا روپيا چورائجي ڪونه ويا آهن ۽ گهر به نه ٿيا آهن.“

ڏاڏيس جنهن پاڇي وٺي سوئي تنهن چوهه مان پڇيس، ”پوءِ سڄا سارا سن روپيا ڪيڏانهن ويا؟“ ڏاڏي جي ڀر ۾ ويهي انوءَ پيار سان چيو، ”آمان، سن روپيا ويا ڪونهن پر سڄايا ٿيا آهن.“ ”سو وري ڪيئن؟ پٽ پرولين ۾ نه ڳالهائڻ.“ ”سڄي ڳالهه ٿو ٻڌايان، غصو نه ڪر. نه ته پڇ پڇ پيئي ڪندين ڪيڏانهن ويا روپيا.“ ”هاڻي کڻي ٻڌاڻ.“ انوءَ جي ماءُ چيو. انوءَ گنپير ٿي چيو، ”مان خوش ٿي روپيا کڻي نڪتس. من ۾ سوچير ته بابا، آمان ۽ دادا کان ڦٽاڪن وٺڻ لاءِ پئسا مليا آهن. اڃا ته ناني ۽ نانو پئسا ڏيندا. خوب ڦٽاڪا ٻاريندس. اڃا رستو پار ڪري هن پاسي ويس ته گڏجي ويو راجيش. ڏياريءَ جي خوشي ته ٺهيو، پر منهن لٽل هوس.“ ”ڪهڙو راجيش؟ جيڪو هميشه توکان پهريون نمبر کڻي ويندو آهي.“ انوءَ جي ماءُ پڇيو. ”ها آمان، اهو ئي راجيش. جڏهن پڇيومانس ته يار! اڄ ڏياريءَ جي ڏينهن اداس ڇو آهي؟“ جواب ڏنائين، ”منهنجي ماءُ اوچتو بيمار ٿي پيئي. سو ان لاءِ دوائون وٺڻ ويو هوس.“ مون ڏٺو ته سندس دوائن جو بل ڪل سو روپيا هو ۽ وٽس هئا فقط چاليهه روپيا، جي هن پنهنجي خرچيءَ ۽ اسڪالرشپ مان بچايا هئا. توکي ته خبر آهي ته راجيش هوشيار پر غريب گهر جو چوڪرو آهي. مون سوچيو ته جيڪڏهن راجيش جي ماءُ کي وقت تي دوائون نه مليون ته هو ۽ وڌيڪ پيڙا سهندي ۽ شايد زندگيءَ کان به هٿ ڌوڻا پوندس. منهنجو هٿ ازخود راجيش جي ڪلهي ڏانهن وڌيو ۽ ٻيو هٿ پئسن ڏانهن. چيومانس، ”دوست اداس نه ٿي، باقي پئسا مان ٿو ڏيان.“ پهرين ماءُ جي دوا ڪر.“

ڏاڏيس مڙڪي پڇيو، ”هن توکان پڇيو ڪونه ته ايترا روپيا ڇا لاءِ کنيا اٿيئي؟“ انوءَ ورائيو، ”نه آمان هو بلڪل تيز فهم آهي. سمجهي ويو ته پئسا ڦٽاڪن لاءِ کڻي نڪتو آهيان. آناڪاني ته ڏاڏي ڪيائين پر مون سندس ڳالهه ڪانه ٻڌي ۽ کيس دوائن جي دڪان تي وٺي ويس. دوائون خريد ڪري ڏنيون ۽ سندس گهر به ويس. جو ننڍڙو پر بلڪل صاف سٿرو هو. مان سمجهندو هوس ته گهٽ پئسي وارا آهن. پر ايترا غريب آهن، سا مونکي خبر ڪين هئي. راجيش چيو، ”دوست تنهنجي وقتاڻي مدد لاءِ مان تنهنجو بلڪل ٿورائتو آهيان، مان اهي پئسا توکي واپس ڪندس.“ مون چيومانس، ”تنهنجي ماءُ سان منهنجي ماءُ. پئسن موائتڻ جو ويچار نه ڪر.“ راجيش چوڻ لڳو، ”يار، دوست جي سؤمان کي ڏک نه هڻ. واپس ضرور ڪندس، آلت وقت لڳندو.“ صوبي چيو، ”انو توکي ڦٽاڪن ٻارڻ جو هيترو شوق آهي ته تو ڦٽاڪن جا پئسا ڪيئن ڏنا؟“ انوءَ ورائيو، ”بابا اڄوڪي ڏينهن مون هڪ نئين روشنيءَ جي جهلڪ ڏني آهي. بين کي مدد ڪرڻ ۾ پاڻ کي ڪيتري نه خوشي ٿي ٿئي. اسين ڦٽاڪا ٻاري هڪ طرف پئسو پيا ضايع ڪريون ۽ ٻئي طرف هيٺين طبقي وارن کي اسين اجائي ريس ڪرڻ جو سبب ڏيون ٿا. اڄ کان وٺي ڏياريءَ جي خرچي ڦٽاڪن تي خرچ ڪرڻ بجاءِ سني ڪم ۾ لڳائيندس.“

نوان لفظ

تيز فھر = سمجھو
چوھ مان چوڻ = ڪاوڙ مان چوڻ

آز خود = پنھنجو پاڻ
طبقو = درجو
سومان = عزت

فڪر = چنتا
ضايع ڪرڻ = آجايو وڃائڻ
منتظر ٿيڻ = انتظار ڪرڻ
سڏ پند تي = ٿوري پنڌ تي، تمام ويجھو

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ ست ۾ لکو.

- (۱) انوءَ جي ڏاڏي کي ڪنھنجو انتظار هو؟
- (۲) انوءَ کي ڇا جو شوق هو؟
- (۳) پنھنجا پئسا انوءَ ڪهڙي ريت سڃايا ڪيا؟
- (۴) راجيش اداس ڇو هو؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب پنجن ڇهن جملن ۾ لکو.

- (۱) راجيش جي گھر جي ڪهڙي حالت هئي؟
- (۲) انوءَ ڏياريءَ جي ڏينھن ڪهڙي نئين روشني ڏني؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

دوست، صاف، نئون، سڃايا، خرچ

(ب) هيٺين جون صفتون ٺاهيو.

هوشباري، مدد، خبر، شوق

(ث) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ ڏيئي جملن ۾ ڪم آڻيو.

سڏ پند تي هئڻ - ڪسڪي وڃڻ - آناڪاني ڪرڻ - ضايع ڪرڻ

پورڪ آپياس

(۱) ٽڪر تي مدار رکندڙ عملي ڪم.

ڏاڏيس مرڪي پڇيو، ”هن توکان پڇيو ڪونه ته ايترا روپيا ڇا لاءِ ..... ڪم ۾ لڳائيندس.“

(الف)

جملو	ڪنھن چيو	ڪنھن کي چيو
(۱) نه امان، ”هو بلڪل تيز فھر آهي.“		
(۲) ”تنھنجي ماءُ سا منھنجي ماءُ.“		

(ب) ليڪ ڏنل لفظن کي بدلائي مناسب جواب برتڪيٽ مان چونڊي جملا وري لکو.

(مُشڪي، سواپمان، وڃايون، شڪر گذار)

(۱) مان تنھنجو بلڪل ٿورا ٿو آهيان.

(۲) ڏاڏيس مرڪي پڇيو.

(۳) آسبن ڦٽاڪا ٻاري هڪ طرف پئسو پيا ضايع ڪريون.

(۴) دوست جي سومان کي ڏک نه هڻ.

(پ) نڪر مان آهي جملا ڳولھيو جن جو لاڳاپو هيٺين ستن سان آهي.

- (۱) انڪار ته ڏاڍو ڪيائين.
- (۲) ٻين جو ڀلو ڪرڻ سان خوشي حاصل ٿئي ٿي.
- (۳) جيتوڻيڪ وقت لڳندو.
- (۴) پئسا ڏيڻ جو خيال لاهي ڇڏ.

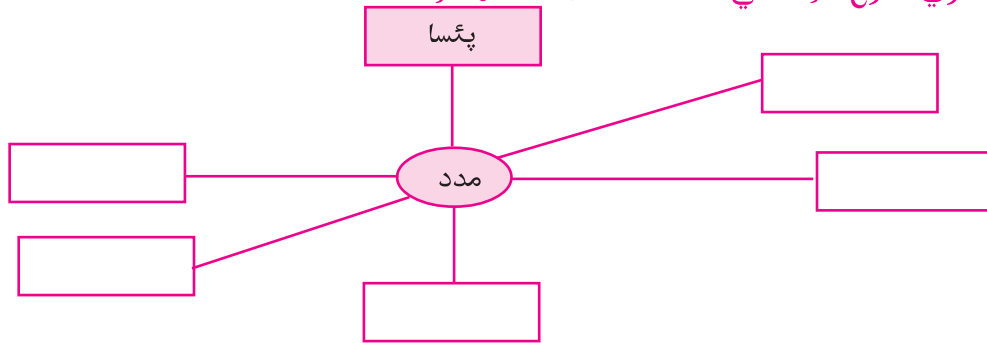
(پ) ”مون هڪ نئين روشني جي جهلڪ ڏني آهي.“

(۱) مٿي ڏنل جملي مان لفظ ڳولھي هيٺيان چوڪنڊا ڀريو.

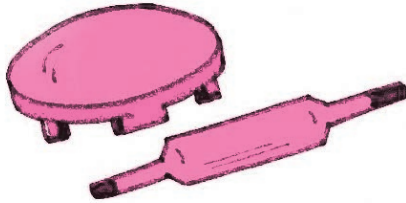
اسم	فعل	ضمير	صفت

(۲) انوءَ دوائون خريد ڪري پنهنجي دوست راجيش جي وقتاڻي مدد ڪئي.

(۳) توهان اهڙيءَ طرح ”وقتاڻي مدد“ جا ڪجهه مثال لکو.

۱۴. هڪ ٻئي جي مدد ڪريون

ڇڪلي ويلڻ جي جوڙي سڌائين آهي قائم،
 پر هڪ دفعي ڇڪلي کي ورائي ويو ايمان،
 چئي ”مون کان سواءِ نهندا ڪيئن ڦلڪا؟“
 ڇڪلي جي ان بيان تي، ويلڻ کي آيو غصو،
 چئي، مزو ڇڪلي، کي مان خوب چڪائيندس.
 چئي ائين ويلڻ، هر تال تي هلي ويو.
 ڇڪلي تي اتي جي چاڻي، بلڪل هلي ڍلي نا،
 ڪين ڦلڪا نهي سگهيا ٿي هاڻي،
 آخر ڇڪلي جو ايمان ٿيو چڪناچور.
 ڀل پنهنجي جو ٿيس احساس،
 ويلڻ کي پڪارائين پيار سان،
 ”چيائين“ آهيون ٻئي هڪ ٻئي جو آڌار.
 رهي ڪين سگهنداسين، بنا هڪ ٻئي جي سهڪار جي.
 ڇو نه گڏجي پري پيار ۾ هلون،
 هڪ ٻئي کي مدد ڪري ڪم راس ڪريون.

- آهڙيون ٻيون به ڪي شيون ٻڌايو جيڪي هڪ ٻئي جي سهڪار کانسواءِ هلي نٿيون سگهن.
(۵) ”ٻه ته ٻارهان“ ان چوڻي لاءِ ڪا به آکاڻي / قصو پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.
(۶) شاگرد آتشبازي جا پنهنجا آزموڻا ٻڌائين.
(۷) ڦٽاڪا ٻارڻ سان ماحول ۾ ان جو ڪنهن ڪنهن تي ڪهڙو اثر ٿئي ٿو پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

وڻ پوکيو، پرڻويءَ کي بچايو

ڏسو ڇا چيو ۽ ٻڌايو.

- ماسٽر شاگردن کان چترن بابت گفتگو ڪرائي.
- پرڻويءَ جي ماحول کي آسپن ڪهڙيءَ ريت صاف، سهڻو، صحتمند رکي سگهون ٿا. ان لاءِ اپاءَ سڃايو.
- وڻن لاءِ پنڇ نعرا لکو.

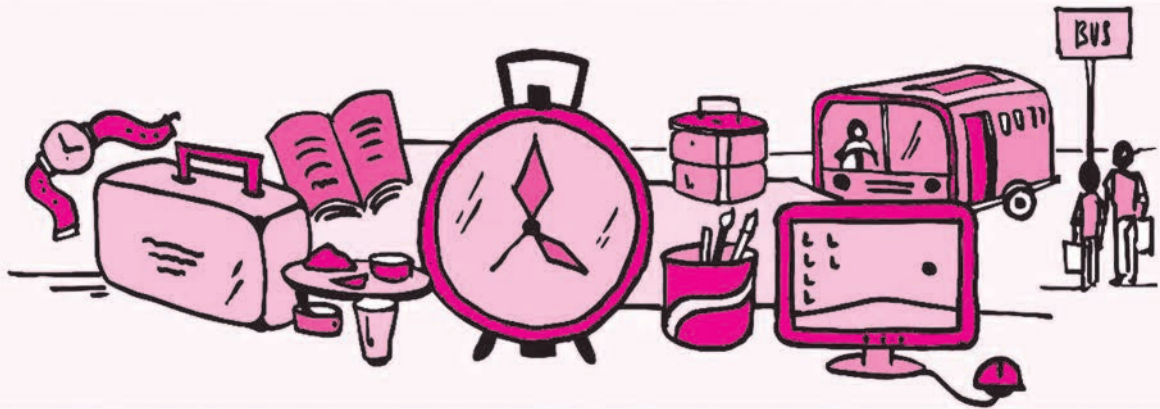
وقت جي پابندي

2

پرنسپال لعلسنگھ هزاريسنگھ آجواڻي جو جنم سنڌ جي خٽرپور ميرٺ شهر ۾ آجواڻي مڪلي ۾ ٿيو. هي شروع کان ئي هوشيار وديار ٿي رهيو. هن ممبئي يونيورسٽيءَ مان ايم. اي انگريزيءَ ۾ پاس ڪئي. هي پهريون سنڌي هو جنهن کي بي. اي ۾ انگريزي وڃي وڃي ۾ ممبئي يونيورسٽيءَ ۾ پهريون نمبر اچڻ ڪري يونيورسٽي پاران ايلس اسڪالرشپ عطا ٿي. هي صاحب نيشنل ڪاليج ممبئي جو پرنسپال ۽ ساهتيه اڪاڊميءَ جو ڪيترا سال ڪنوينر ٿي رهيو. هي انگريزيءَ ۽ سنڌيءَ جو عالم هو. سندس انگريزي ڪتاب **آمارٿل انڊيا** پنڊت جواهر لعل نهرو ڏاڍي چاهه سان پڙهندو هو.

هن سبق ۾ ليڪڪ وقت جي اهميت ٻڌائيندي چيو آهي ته اسان کي وقت جو پورو پورو قدر ڪرڻ گهرجي.

ٻڌو، پڙهو، سمجهو ۽ عمل ۾ آڻيو.

پشچم جي ديسن کان آسپن گهڻو ڪجهه سکيا آهيون. اُتي جي ماڻهن کي ڏسي، اسان پنهنجي کاڌي پيئي، چال چلت، گهر جي سنجڻ ۽ روزمره جي وهنوار ۾ ڪافي ڦير گهير آندي آهي. مثال طور نيرڻ وقت اسان کي به اخبار پڙهڻ جي عادت پئجي ويئي آهي. بي ڳالهه جا اسان پشچم وارن کي جهٽي آهي، سا آهي ڊائري رکڻ جي رسم. نئون سال شروع ٿيندو ته نئين ڊائري هٿ ڪرڻ جي اُٿڻ ٿيندي. ڊائري رکڻ جو مطلب آهي مقرر ڪيل وقت تي ضروري هنڌ پهچڻ، ماڻهن سان گڏجڻ ۽ ڪم ڪار ڪرڻ - سڀڪا ڳالهه پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سٺو ڪم آهي، جو هر ڪنهن کي هٿ ڄڻائي.

پر انهيءَ گُڻ جي آسان مان گهڻا ٿا پرواهه ڪن؟ ڪنهن ميڙ جو مقرر وقت هوندو ڇهه بجاءِ، ته آسپن اُٿي پهچنداسين پيا ساڍي ڇهين بجي. اهو ويچار ڪين ڪنداسون ته آسان جي دير سان وڃڻ ڪري ميڙ ڪوٺائيندڙن کي ضرور تڪليف ٿيندي يا آسان کان اڳهه پر آيلن کي آهنج ٿيندو. انهيءَ غفلت جي اثر کي روڪڻ لاءِ شادين، محفلن ۽ ٻين شغلن جي نينڊ-پٽرن ۾ ڄاڻايو ويندو آهي ته هن وقت کان هن وقت تائين اچي سگهو ٿا. اهڙيءَ حالت ۾ ڄاڻايل وقتن مان ڪنهن به هڪ جي پابندي ڪرڻي پوي ٿي.

ڪن ماڻهن کي وقت جي پابندي ضرور ڪرڻي پوي ٿي. ائين نه ڪرڻ سان نه رڳو ڏنو واٽو ٽوٽو پوندو، پر عزت ۾ خلل پوڻ جو امڪان آهي. ڪن مشغولين ۾ وقت جي پابندي رکڻ بلڪل ئي ضروري آهي، نه ته چيهو هڪ طرف رسندو ۽ کلڻ هاب ٻئي پاسي ٿبو. ريل گاڏي يا هوائي جهاز ۾ مسافريءَ لاءِ جيڪڏهن وقت سر نه پهچبو ته ڇا گاڏي بيهاري ڇڏيندا، يا هوائي جهاز اڏامڻ کان روڪيو ويندو؟ جڏهن پليٽفارم تي پهچڻ سان گاڏيءَ کي ويندو ڏسبو آهي ته ڪيئن نه منهن جو رنگ بدلجڻ لڳندو آهي. وڏن ڏندن ۽ ڪارخانن وارا انهيءَ ڪري مقرر جاءِ تي مقرر وقت کان به منت سويل ٿي پهچندا آهن ۽ دير سان اصل نه. وقت جي پابندي فقط اُهي ئي ڪين ٿا ڪن، جن جي مٿي تي ڪا جوابداري ڪانهي يا پنهنجي جوابداري سمجهڻ کان عار ٿا ڪن.

سچ پچ ته ڪنهن به ماڻهوءَ کي جي پنهنجي مان جي پرواهه آهي ته هن کي ٻئي جي شان جو پڻ اوترو ئي اوترو هئڻ کپي. جنهن ڪري کيس پاڻ ۾ وقت جي پابنديءَ جي هيڙ وجهڻ گهرجي. اهڙي هيڙ وڃڻدڙ آهي. وڏن کي ڏسي، ننڍا پڻ وقت جي پابندي جهٽ جهٽيندا، جا سندن لاءِ وڏي هوندي خوب ڪارگر ثابت ٿيندي.

ڪڏهن ڪڏهن ائين پڻ ٿيندو آهي ته بيماريءَ سبب يا ٻئي ڪنهن اوچتي ڪارڻ ڪري وقت جي پابندي رکڻ مشڪل ٿي پوندي آهي. اهڙيءَ حالت ۾ ڇا ڪرڻ گهرجي؟ اهڙي وقت ٽيليفون رستي يا خاص قاصد هٿ اڳلي کي بروقت چٽاڻ ڏيڻ گهرجي. اهڙيءَ اطلاع ڏيڻ ڪري ٻئي جي عزت رهجي ايندي، انهيءَ ڪارڻ اوهانجو هن وقت مان مٿي ٿيندو.

وقت جي پابندي انسان جي فضيلت جي اهم نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

نوان لفظ

سنجت = سجاوٽ، ٺاهه ٺوهه	عار ڪرڻ = انڪار ڪرڻ، پاسو ڪرڻ.	اُٿڻ = بي چئني، چنٽا.
هيڙ وجهڻ = عادت وجهڻ.	اهنج = تڪليف.	ڪارگر ثابت ٿيڻ = ڪمائڻو ٿيڻ.
غفلت = بيپرواهي.	قاصد = نياپو پهچائيندڙ.	شغل = جلسو، اٿسو.
چٽاڻ ڏيڻ = خبردار ڪرڻ.	پابندي = ضابطو، روڪ.	اهم = مکيه.
ٽوٽو پوڻ = نقصان پوڻ.	شرف عطا ڪرڻ = عزت ڏيڻ.	عزت ۾ خلل پوڻ = بدنامي ٿيڻ
چيهو رسڻ = نقصان پهچڻ.		

آپياس

سوال. ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) ڊائري جو رڪن گهرجي؟
- (۲) پوري وقت تي نه پهچڻ ڪري ڇا ٿو ٿئي؟
- (۳) وقت سر نه پهچي سگهجي ته ڇا ڪجي؟

سوال. ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) پوري وقت تي پهچڻ ۽ ڪم ڪرڻ جي هير مان ڪهڙا فائدا آهن؟
- (۲) اسڪول ۾ دير سان اچڻ ڪري ڪهڙا نقصان ٿي سگهن ٿا؟

سوال. ۳. (الف) هيٺين جا خال ڀريو.

- (۱) سپڪا ڳالهه پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سنو ..... آهي.
- (۲) ڪن ماڻهن کي وقت جي ..... ضرور ڪرڻي پوي ٿي.
- (۳) ..... جي ڊيسن کان آسڻ گهڻو ڪجهه سکيا آهيون.
- (۴) وقت جي پابندي انسان جي ..... جي اهم نشاني آهي.

(ب) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(i) مڪيه	(1) آهنج
(ii) تڪليف	(2) پابندي
(iii) ضابطو	(3) غفلت
(iv) بيپرواهي	(4) اهم

(ث) هيٺين لفظن جا ضد لکو.

شروع، دير، ڄاڻو، عزت، ڪلڻ

(د) هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

وقت، مشڪلات، جوابداري، هول، بيماري

(س) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

آسڻ، جيڪو، لاءِ، سنو، يا، ماڻهو

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جُملي ۾ ڪم آڻيو.

- (i) چيهو رستو   (ii) چٽاءُ ڏيڻ   (iii) هير وجهڻ   (iv) آرڙ ڪرڻ

پورڪ آپياس

(۱) ٽڪر تي عملي ڪاريو

سچ پچ ته ڪنهن به ماڻهو ..... منهن کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

(الف) صحيح يا غلط لکو.

- (۱) فضيلت ٿي منهن کي اوچ تي رسائي ٿي. ( )
- (۲) وقت جي پابنديءَ سان نقصان ٿيندو آهي. ( )

(ب) ٺڪر مان هيٺين لفظن سان لاڳاپو رکندڙ لفظ ڳولهي لکو.

(۱) عادت

(۲) مکيه

(۳) ڏکيائي

(۴) نياپو پهچائيندڙ

(ب) وقت جي پابندي انسان جي فضيلت جي آهر نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

مٿين ستن تي آڌار رکندڙ سوالن جا جواب لکو.

(۱) ڪهڙو لفظ ٻه دفعا ڪم آندل آهي؟

(۲) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جو هڪ جوڙو لکو.

(۳) ٻه اسر چونڊيو.

(۴) حرف جملو ڳولهيو.

(۲) توهين ٻُڌل يا آزمودو ڪيل اهڙو ڪو واقعو يا گهٽنا بيان ڪريو جڏهن ڪٿي وقت تي نه پهچي سگهيا ته .....

(۳) ماسٽر شاگردن کي وقت جي پابندي بابت گفتگو ڪرائي، وقت جي پابنديءَ جي اهميت ٻڌائڻ لاءِ چونڊو.

(۴) جيڪڏهن سچ نه اڀري ته ..... ان وشيه تي پنهنجا ويچار لکي اچڻ لاءِ چونڊو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سڪان

ڪ	آف	ر	چ	ڏ	ر	ٺ	
ڻ	ن	ه			آ	گه	ن
ي	چ				ت	س	د
ل	ب	ب	ي	و	و	ج	

وچون اکر 'ه' ڪم آڻي ٻين اکرن جي مدد سان لفظ تيار ڪريو.

(۱) هڪ جانور :

(۲) شاباسي لاءِ لفظ :

(۳) زمين کيڙڻ جو ساڌن :

(۴) جهنگل ۾ اوچتو پاڻ مرادو لڳندي آهي.

- (۵) ڪرڻ سان سڀ ڪم سؤلا ٿين ٿا.
- (۶) جي مند ۾ ڪوئل مٺا گيت ٻڌائي ٿي.
- (۷) مونکي ڀوساڻ کان پڙهي پھچڻ لاءِ ڪلاڪ لڳندا آهن.
- (۸) وقت جي سمجھڻ گھرجي.
- (۹) پل قيمتي آهي.
- (۱۰) ميناڪشيءَ جو کيس ڏي سمان سمجھندو آهي.

پراڻي پڇر

مان ۾ پڙهو ۽ سمجھو.

پراڻي پڇار ماڻهن ۾ ڏاڍي عام آهي. اڳلي ۾ ڪي لڪل عيب ۽ سُقم هوندا، ته ماڻهن کي هروڀرو به انهن کي کولڻ ۾ ڏاڍي خوشي ۽ مزو ايندو آهي. اوڏي مهل جي ڳالهه ياد ڪن ته جيئن پانئين نه بيا مون سان هلن، تيئن تون پڻ انهن سان هل، ته هوند زبان کي قاعدي ۾ رکن، ۽ ٻئي جي لاهڻيءَ لاهڻ ۽ لوڪن اڳيان کيس ڏني ڪرڻ کان باز اچن، ڪير عيبن کان آجو آهي؟ ڀلا اهو ڪار ڇو ڪنهن مهل رڳو پنهنجي دل تي هٿ رکي ڏسي، ته ساڳيءَ ريت ڪو منهنجا عيب بين اڳيان پڌرا ڪري ته ڪيتري نه چڙ اچي، تڏهن خود کيس ڪهڙو حق آهي جو بين جا پٽ ويچارڻي؟ ياد رکڻ کپي ته جي بين جي عيبجوئي ڪبي، ته ڪو اهڙو وقت ايندو جو اسان جا سمورا عيب کلي ظاهر ٿيندا، ۽ جيڪا عقوبت اسان سان ٿيندي، سا ڏيئي شل نه ڪنهن کي ڏيئي نه ڏيکاري. چوندا آهن ته جيڪڏهن ڪير ڪنهن لاءِ هڪ آڱر کڻي ٿو ته سندس ٽي آڱريون ان ڏانهن اشارو ڪن ٿيون. انڪري اسان کي سوچي سمجهي ڳالهائڻ گھرجي. جيڪڏهن ڳالهائڻ جائز ۽ ضروري هجي ته اهڙيون ڳالهيون ڪجن، جن مان بين کي فائدو رسي. جيڪڏهن ڪو ڪنهن جي ڳالهه ڪري رهيو آهي، ته تون ڪو بهانو ڪري اٿان اٿي وڃ يا اٿي ڳالهه ڦيرائي، ڪجهه سٺو ڳالهائي. اٿي اها ڳالهه ياد ڏيار، ته جيڪڏهن اسان کان ڪا خطا نه ٿي آهي ته اسان جي خوش نصيبي فقط اڳاڻهار جي پلائيءَ ڪري ٿي آهي، ۽ ساڳئي وقت گلاخور کي نرمائيءَ سان سمجھاءِ جيئن اڳتي زبان تي اهڙو گفتو نه آڻي، ۽ گلا ٿيل جو ڪو چڱو گڻ توکي سمجھندو هجي ته اهو ورنن ڪر. اهي حرف ڪو دل سان هنڌائي، ته اها گلاخوريءَ سنڌي پراڻي توڙي ان مان جيڪي انيڪ گناهه ٿا ڦٽن، سي هوند جهٽ گم ٿي وڃن.

- اڏياپڪ شاگردن کي ڌيان سان پڙهڻ لاءِ چونڊو. ان تي گفتو ڪرائيندو.
- پراڻي پڇر ۾ آجايو وقت نه وڃائڻ گھرجي، ان جي اهميت سمجھائيندو.

سنڌي ڏڻ وار

3

پنڊت ڪشنچند ٽوپنڊاس جيتلي (1995ع - 1910ع) سنڌي سماج جي انهن ٿورن ودوانن ۽ ڪوچنيڪن مان هڪ آهي، جن قديم سنڌي زبان، سڀيتا، اتهاس ۽ سنڌي ماڻهن تي نور نچوڻي رچنا ڪئي آهي. پنڊت جيتلي سنسڪرت ساهتيه جو ڄاڻو هوندي ڪاليداس جي 'ميگهدوت' جو سنڌيءَ ۾ انواد ڪيو هو پونا مان 'سنڌي سونهون' نالي هڪ ڪوچناتمڪ رسالو ڪڍندو هئو. هيءُ ليکڪ 'سنڌي ڏڻ وار' ڪتاب مان ڪنيل آهي. هن ليکڪ ۾ سنڌي ڏڻ وارن بابت دلچسپ ڄاڻ ڏنل آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجھو.

چيتي چنڊ

سنڌي سماج ۾ چيتي چنڊ جي مهتا وڏي آهي. وڪرم سنبت 1007 يعني عيسوي سن 950 ۾ سنڌين جي اڻڻ ديو، شري اڏيري لال، نصرپور ۾ شري رتن راءِ لهائي جي گهر، ماتا ديويءَ جي گڙپ مان جنم ورتو. اها سهاڻي ٻيڄ جي تڻي ۽ ٿارونءَ جو ڏينهن هو. اڏيري لال، ان وقت جي حاڪم مرڪ شاهه جي ظلمن کان سنڌي هندو سماج جي رکشا ڪئي. سنڌي هندو سماج ۾ شري اڏيري لال کي وروڻ ديوتا جو اوتار مڃيو وڃي ٿو، جنهن جي 'رگ ويد' ۾ گهڻي مهما ڪئي ويئي آهي.

ورهائي کان پوءِ ڀارت ۾ سنڌي هندن چيتي چنڊ کي 'سنڌيت جو ڏينهن' ڪري ملهائڻ شروع ڪيو

آهي.

اڪڻ ٿيڇ

هيءُ ڏڻ ويساڪ جي سهائي ٿين ٿئي ۽ تي ٿئي ٿو. اڪڻ ٿيڇ جو سنسڪرت روپ آهي 'اڪشيہ ترٽيا'. 'اڪشيہ' معنيٰ جيڪو کٽ نه ٿئي، سڌائين قائم رهي. تنهن ڪري اڄوڪي ڏينهن ڪيل دان هميشه قائم رهي ٿو. ڀڳوان پرسرام اڄوڪي ڏينهن جنم ورتو هو، جنهن مرڀادا جو پالن نه ڪندڙ مغرور ڪترين جو ۲۱ دفعا سنگهار ڪيو.

چاليهو

اڪاڙ جي مهيني ۾ سج جنهن ڏينهن ڪرڪ سنڪراتي ۾ اچي تنهن ڏينهن کان وٺي لال جو چاليهو شروع ڪبو آهي. چوماسو به ساڳئي ڏينهن کان شروع ٿئي ٿو. هي ڏڻ سنڪراتي ۽ سان لاڳاپو رکي ٿو. ڪرڪ سنڪراتي ۽ کان شروع ڪيل ورت سنگه سنڪراتي ۽ جي ڏينهن چاليهن ڏينهن پورو ڪجي ٿو. اهو لڳ ڀڳ جنماشتم ۽ جي آس پاس اچي ٿو.

گوڙو - نانگه پنچمي

سانوڻ جي سهائي پنجن ٽن تي نانگه اڳيان ڪير - قل رکي پوڄا ڪبي آهي. نانگه به ڪال جو روپ آهي. هن ڏڻ مان جيو ديا جي پاونا به ظاهر آهي ۽ ٻڌايل آهي ته دشمن سان به پلائي ڪجي. ڪنهن جو منو نه ٿجي.

ٽيڇڙي

سانوڻ جي اونداهي ٿيڇ يعني ٽين تاريخ تي ڪمريون ۽ سهاڻيون ٽيڇڙي ۽ جو ورت رکنديون آهن. سانوڻ جي سهائي گيارس تي براهمن مڱ پوکيندا آهن، جيڪي ٽيڇڙي ۽ تائين وڏي هت جيڏا سلا ٿيندا آهن. ٽيڇڙي ۽ ڏينهن ماڻهو اهي سلا براهمن جي گهران کڻي ايندا آهن. ورت واريون منجهند جو اهي سلا پينگهي ۾ رکي لوڏينديون آهن. سنجها جو براهمن کان آکاڻي ٻڌي، چنڊ کي ارڳ ڏيئي، ورت چوڙينديون آهن. چنڊ کي ارڳ ڏيڻ وقت چونديون آهن :-

”هت ڪري پير ڪري،

ارڳ ڏيون ڪوئي چڙهي،

چندرما نڪتو ڪهنا ويس ڪري،

گوريون ڏينس ڪير ڪتور پري.“

وڏي ٿڌڙي

سانوڻ جي اونداهي چن تي لولا پچائي دانگي ناربي آهي ۽ ستن تي ننڍن وڏن کي چنڊو هڻي ٿڌو ڪائبو آهي. چنڊي وقت چنڊو :

’سانوڻ ۾ ستن آئي، آئي ڪرشن پڪشي،

مان سينلا پوڄيان، پتن پوتن وچ ڪري،

تو در نواڻي، ميري وينتي سٽيڇ،

ڏيڇ آف - سان (هرشت پرشت ندرست ٻار)

لاکڙو، ساکڙو، هنبسرو، دپسرو، ننڍي مائي،

وڏي مائي، لنگهي پيا پار، سني سيتلا جي آڌار.

مهاڻڪشيءَ جا سڳڙا

بڏي جي سهائي انهن تي هيڊ ۾ رڳيل ست جي سورهن تندن واري ڏاڳي ۾ سورهن ڳنڍيون ڏيئي مهاڻڪشيءَ جي آکاڻي ٻڌي سڳڙو ٻڌبو آهي. وري اونداهي، انهن تي چوڙبو آهي.

لال لوڻي

هيءُ ڏن اُتراڻ کان هڪ ڏينهن اڳ ٿئي ٿو. اڄ کان ڇهه هزار سال اڳ نئون سال ناهري مهيني کان شروع ٿيندو هو. جيڪو هن وقت چيت کان شروع ٿئي ٿو. نئون سال هميشه بهار جي مند ۾ شروع ٿيندو آهي، جنهن کي جوتش ۽ ڌرم شاسترن ۾ 'وسنت سنپات' چئجي ٿو. ويدڪ زماني ۾ ان ڏينهن تي رشي - مني يگير - هون ڪندا هئا. هيءُ لال لوڻي ڏن اُنهيءَ پراچين ڏن جي نشاني آهي.

اُتراڻ - تر موري

جوتش ۾ 'ميش' وغيره ٻارهن راسيون آهن، جن کي سنڪراتي چئبو آهي. سڄ هر هڪ سنڪراتيءَ ۾ هڪ مهينو رهي ٿو. هنن ۾ مکر راس کان وٺي مٿن تائين ڇهن راسين کي 'اُتراڻ' چئجي ٿو ۽ ڪرڪ راس کان وٺي ڏن راس تائين ڇهن راسين کي 'دڪشٿاين' چئبو آهي. اُتراڻ واريون ڇهه راسيون ديوتائن جو هڪ ڏينهن آهي ۽ دڪشٿاين واريون ڇهه راسيون رات آهن. جڏهن مکر راس ۾ سڄ پرويش ڪري ٿو، انهيءَ ڏينهن کي اُتراڻ چئجي ٿو. ان ڏينهن ترن سان گڏ موريون جو دان خاص چيل آهي. تر ۽ موريون بلغم کي گهٽائيندڙ آهن، جيڪو سياري ۾ سڻين کاڌن کائڻ ڪري سرير ۾ وڌي وڃي ٿو.

مٿي ٻڌايو ويو آهي ته اُتراڻ واريون ڇهه راسيون ديوتائن جو ڏينهن آهي. ڌرم شاسترن انوسار جيڪو انسان اُتراڻ وارين راسين ۾ سرير ڇڏي ٿو، اهو ديو لوڪ (سرڳ) ڏانهن وڃي ٿو. اهو ئي ڪارڻ آهي جو پيشه پتامه ڪرڪيتر جي لڙائيءَ ۾ گهايل ٿي تيرن جي سبجا تي تبسبن پيو رهيو، جيسين اُتراڻ شروع ٿئي.

نوان لفظ

هرج - نقصان
اڪشيم - ناس نه ٿيندڙ
نواڻي - جهڪيس، نوڙيس
سنگهار - وڌ

منو - دشمن
ڪنهنبا - ڪيسري رنگ وارا
ترتيا - ٽيڇ
اشت ديو - ديوتا

مهتا - اهميت
سمبت - شروعات، اچڻ
دانگي - نڪر جو تڻو
ڏيج - ڏڃاءُ

آپياس

سوال. ۱. هيٺين سوالن مان هر هڪ جو جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو.

- (۱) چاليهو ڪڏهن پورو ٿيندو آهي؟
- (۲) لال لوئي ڪڏهن ملهائي ويندي آهي؟
- (۳) ”سنڌيت جو ڏينهن“ ڪڏهن ملهائيو ويندو آهي؟
- (۴) وڏي ٿڌڙيءَ جي ڪهڙي اهميت آهي؟

سوال. ۲. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب لکو.

- (۱) چيتي چند ڇو ملهائيو وڃي ٿو؟
- (۲) آڪڻ ٽيڇ جو ڏڻ ڪڏهن ملهائيو ويندو آهي ۽ ان ڏڻ جي ڪهڙي اهميت آهي؟
- (۳) اُتران ڇاڪي ٿو چئجي؟ ان ڏينهن تي ڇا دان ڪيو ويندو آهي؟

سوال. ۳. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

ڌرم، ڏينهن، ديوتا، جنم، ظاهر

(ب) صفتون ٺاهيو.

اڇ، اوندهه، ديا، سماج، سال

(ڄ) وياڪرڻ موجب ٻالھائڻ جا لفظ سڃاڻو.

منهنجو، سڄ، ڀر، اڇي ٿو، سدائين.

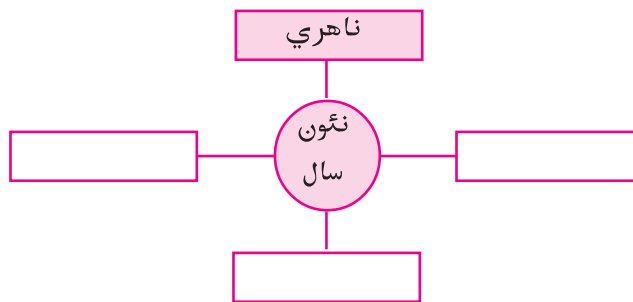
پورڪ آپياس

۱. ٽڪر تي عملي ڪر

لال لوئي

هيءُ ڏڻ اُتران ..... پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.

(الف) چوڪنڊا پورا ڪريو. (نئين سال سان لاڳاپو رکندڙ ٻالھيون)

(ب) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

- (۱) نمبر ڏيکاريندڙ لفظ.
- (۲) لال لوئي کان پوءِ ايندڙ ڏڻ.
- (۳) هن وقت نئين سال جو پهريون مهينو.
- (۴) پراچين زماني جي نشاني.

(ب) برئڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب ڪاروائي ڪريو.

- ۱) هيءُ ڏنل اُتراڻ کان هڪ ڏينهن اڳهه ٿئي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ بدران مناسب ڏنل سمجھي جملو وري لکو.)
- ۲) نئون سال هميشه بهار جي مند ۾ شروع ٿيندو آهي.
(ليڪ ڏنل لفظ جو ضد ڪم آڻي نئون جملو ٺاهي لکو)
- ۳) هيءُ لال لوئي ڏنل انهيءَ پراچين ڏنل جي نشاني آهي.
(ليڪ ڏنل لفظ استعمال ڪري نئون جملو لکو)
- ۴) جنهن کي جوتش ۽ ڌرم شاسترن ۾ ”وسنت سنڀات“ چئجي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ جا بابت ڪم آندل آهي)

۲. ڀارت ۾ الڳ الڳ ذاتين جا مکيه ڏنل لکو.

۳. توهانجي پاڙي ۾ رهندڙ (سنڌين کانسواءِ) ٻئي ڪنهن ذات جي پوشاڪ، ڏنل، ريتيون رسمون وغيره جي باري

۾ توهان کي جيڪا ڄاڻ آهي لکو.

۴. ”منهنجو وڻندڙ ڏنل“ وڃي ٿو مضمون لکو.

۵. ڪلاس ۾ سنڌي ڏنل بابت گفتگو ڪري وڌيڪ ڄاڻ حاصل ڪريو.

۶. پنهنجي دوست يا ساهيڙيءَ کي خط لکي ڏياريءَ جي موڪلڻ ۾ پاڻ وٽ گھرائڻ جي نينڊ ڏيو.

سنڌي ڪلا ۽ طعام

ڏسو، ڇاپيو، ٻڌايو.

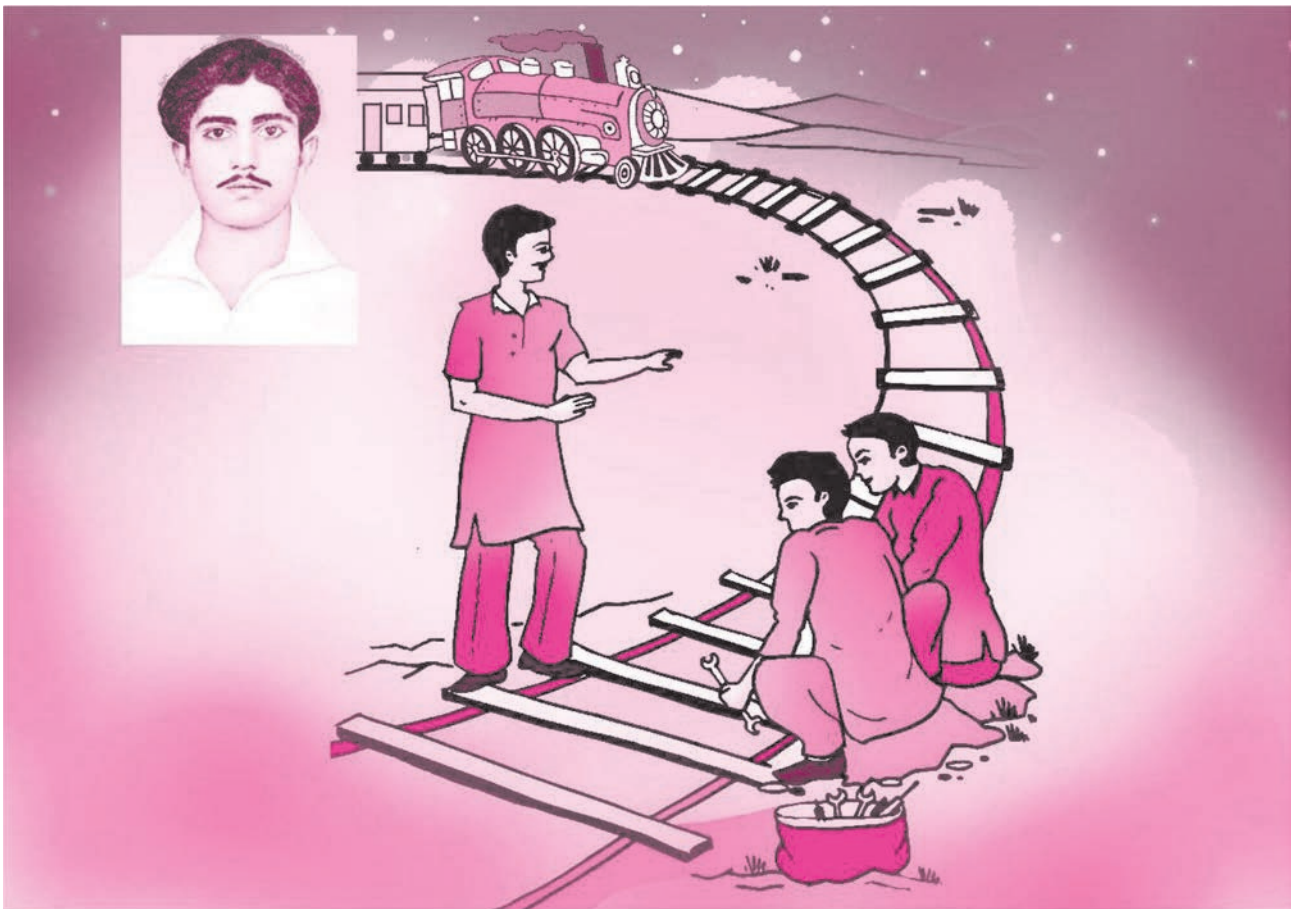
● ماسٽر شاگردن کي چتر ڏيان سان ڏسڻ لاءِ چئي ان تي گفتگو ڪرائي. هر هڪ شاگرد کي ان بابت ٻڌائڻ لاءِ همٿائي.

وطن لاءِ جانِ پي صدقي

4

”گورڊن شرما ”گھائل“ (سنہ ۱۹۳۷ع) سنڌي ٻولي، ساهتيه تعليم، ڪلا ۽ پترڪار جي ڪيترن ۾ پنجن ڏهاڪن کان سرگرم رهيو آهي. هن جا سنڌي هنديءَ ۾ ڪيترائي ڪتاب ڇپيل آهن. ”ميڙي چونڊي“ تي راشٽريه سنڌي پاشا وڪاس پريشد (NCPSL) پارت سرڪار طرفان سنہ ۲۰۰۱ع ۾ انعام مليل اٿس. هن ليک ۾ هيمنوءَ ڪالائيءَ بابت ٻڌايو آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ اداڪاري ڪريو.

- استيڇ تي جهڪي روشني آهي. هڪ پاسي کان هڪ نوجوان اچي ٿو.
ساٿي ۱ : هي ديش بچائڻ جو قسم کائون ٿا. دشمن کي مٽائڻ جو قسم کائون ٿا. (ٻه دفعا)
(ٻئي پاسي کان هڪ ٻيو نوجوان اچي ٿو.)
ساٿي ۲ : او منهنجا پيارا وطن، پيارا وطن،
تو تان قربان قربان من جند ۽ جان. (ٻه دفعا)
ساٿي ۱ : ادا! اڃان هيمنو نه پهتو آهي.

ساٿي ۲ : ضرور ڪا سازش ستيندو هوندو.

او گهايل! هر هندو اسيءَ کي اقرار اهوئي ڪرڻو آ
هن ديش جي خاطر جيئڻو آ، هن ملڪ جي خاطر مرڻو آ.

(هڪ پاسي کان هيمنون اسٽيج تي اچي ٿو)

هيمنون : ڀارت ماتا جي جئ. منهنجا ساٿيو!

هاڻي وقت وڃائڻو ڪونهي. ڌيان سان ٻڌو.

ساٿي ۱ : ها ها، اسين توسان گڏ آهيون. جيئن چوندين، تيئن ڪندا سين.

ساٿي ۲ : حڪم ڪر هيمنون جان حاضر آهي.

هيمنون : ڌيان سان ٻڌو، اسان جي ديش واسين کي قتل ڪرڻ لاءِ انگريزن جي هڪ ٿرين هٿيارن ۽ بارود سان ڀريل اڄ رات جو هتان لنگهڻ واري آهي.

ساٿي ۱ : حڪم ڪر پيارا، تون ڇا ٿو چاهين؟

ساٿي ۲ : سکر جي هن ڪڙڪ سياري جي رات اسان کي ڏڪائي نه سگهندي.

هيمنون : هلو ته رٿيل رٿا موجب ملي ان ٿرين کي ڪيرائي ملڪي محبت جو مثال قائم ڪريون.

ساٿي ۱ : قبول آ، قبول آ.

ساٿي ۲ : فش پليٽس ڪڍڻ لاءِ هٿوڙو ۽ پانو لڪائي آندا اٿر.

هيمنون : پوءِ دير ڇا جي؟

(ٽيئي جٿان هڪ پاسي ويهي ڪم کي لڳي وڃن ٿا. نڪ نڪ جو آواز اچي ٿو)

هيمنون : سکر ٻُراڻي ۾ سکر بسڪوٽ فيڪٽري جي آس پاس گهڻو ڪري انگريز پوليس وارا پهرو ڏيندا رهندا آهن. ان ڪري ساوڏان رهجو.

ساٿي ۱ : مهاڻا گانڌيءَ چيو آهي ”ڪرو يا مرو“

ساٿي ۲ : ”سرفروشي کي تمنا اب هماري دل ۾ هئ، ديڪنا هئ زور ڪتنا بازوئي قاتل ۾ هئ!“

هيمنون : شاباس ساٿيو!

تنهنجي رکشا لاءِ ماتا ڪيترن پنهنجي سر سان اڄ ٻڌو آهي ڪفن.

(وري نڪ نڪ جو آواز ٻڌڻ ۾ اچي ٿو)

(اوچتو هڪ پاسي کان ٽارچ جي روشني ٽنهي تي پوي ٿي)

هيمنون : مونکي ڏيو هٿوڙو ۽ پانو، گم ٿي وڃو جلدي، هيءَ مشعل اُجهامڻ نه ڏجو.

(ٻئي ساٿي هڪ پاسي هليا ٿا وڃن)

(هيمنون پنهنجو ڪم ڪندو ٿو رهي. اوچتو هڪ پاسي کان هڪ پوليس وارو اچي ٿو)

- پوليس : خبردار، شيطان! جي پڇڻ جي ڪوشش ڪئي اٿيئي. آندا ٻُڪيون ڪڍي ڇڏيندو سانءِ.
- هيمون : آزادي گهرجي ماڻهن جي، آزادي پياري پارت جي آزادي سڀني ڌرمن جي، آزادي پياري پارت جي.
- پوليس : خاموش! بدتميز، خبر پوئي ٿي ته ڪنهن جي سامهون بڪواس ڪري رهيو آهين؟
- هيمون : سوري جن جي سڄي مَرڻُ تنين مُشاهدو جناب، ارمان صرف ان ڳالهه جو اثر ته هندستاني هوندي به اوهان فرنگين جي طرفداري ڪري رهيا آهيو. توهان کي لڄ اچڻ گهرجي.
- پوليس : اي چوڪرا! تون مونکي ٿو نصيحت ڏين؟ نيڪ آهي، تو وانگر مان به هندستاني آهيان. سچ سچ ٻڌاءِ توهان گڏ ٻيا ڪير ڪير هئا؟ مون سندن آواز ٻڌو هو.
- هيمون : (ڪلندي ڪلندي) مون سان گڏ ڪير هئا؟ چڱا ڇالاڪ سپاهي ٿا لڳو. هت مان، فقط مان ئي هوس ۽ اوهانجي سامهون به آهيان. منهنجا ساٿي ته هيءُ هتوڙو ۽ ٻانو آهن.
- پوليس : ڪوڙ نه ڳالهائي جوان! سڀ سزائون معاف ڪرائي ڇڏيندوسانءِ، منهنجو مطلب آهي، گرفتاريءَ کان به چٽي پوندين.
- هيمون : ڪيڏي نه وڏي دل ٿا رکو، آخر آهيو ته اوهين به هندستاني نه؟
- پوليس : منهنجو وقت برباد نه ڪر. سچ ٻڌاءِ. تنهنجي عمر تي قياس ٿو اچيم، نه ته قاسيءَ کان بچي ڪين سگهندين.
- هيمون : قاسي! قاسي سزا آهي يا انعام؟ ڇا پڳت سنگهه کي ڀلائي ڇڏيو اٿو. مون جهڙن ناچيز ديش پڳتن لاءِ قاسي، سزا نه پر انمول سوغات آهي.
- پوليس : هنيلا نوجوان! پنهنجي ابي امڙ جو خيال ڪر، يار دوستن تي ڇا گذرندي ان تي ويچار ڪر.
- هيمون : آفيسر منهنجي ڳالهه ٻڌي ڇڏ. منهنجي ماءُ پيءُ لاءِ ديش جو هر نوجوان هيمون سمان رهندو. منهنجي خون جي قطري قطري مان هڪ نئون هيمون جنم وٺندو. هاڻي ٻڌاءِ ڪٿي پهچندا تنهنجا خودغرض حاڪم؟
- پوليس : آخرين موقعو ڏيانءِ ٿو. سچ ٻڌاءِ ته توهان گڏ ٻيا ڪير ڪير هئا؟ نه ٻڌائيندي ته هٿڪڙيون هڻي قيد جي اونداهي ڪمري ۾ ڦٽو ڪرائيندوسانءِ.
- هيمون : (زور سان ڪلندي) آڪٽوبر ۱۹۴۲ جي ۲۳ تاريخ رات جو اونداهيءَ ۾ ٿواب جهڙو ڪم ڪرڻ لاءِ، قيد جي اونداهي ڪوٺري... مزو اچي ويندو.
- هيمون : (هال ۾ وينل سڀني ماڻهن کي پرڻام ڪندي)
- او ماتائڻ جا لال اٿو، او پارت ديش جا پيال اٿو. آزاديءَ جا رکيال اٿو، او هر دشمن جا ڪال اٿو. وندي ماترم، پارت ماتا جي جٽ.

نوان لفظ

سؤري - قاسي - خود غرض - مطلبِي، سوارِتي -	اُجهامُن - وسامُن - سوغات - سوکڙي -	اقرار ڪرڻ - انجام ڪرڻ - قياس ڪرڻ - ديا ڪرڻ -
--	--	---

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ يا ٻن جملن ۾ لکو.

- ۱) هيٺيون ۽ ۴ سندس ساٿين گڏجي ڪهڙي رٿا رٿي؟
- ۲) پوليس وارو هيٺيون ۽ ۴ کي ڪنهن جو خيال ڪرڻ لاءِ چوي ٿو؟
- ۳) هيٺيون، پوليس واري کي پنهنجي ساٿين جا ڪهڙا نالا ٻڌايا؟

سوال ۲. هيٺيان جُملَ ڪنهن، ڪنهن کي چيا آهن؟

- ۱) ”هي ديش بچائڻ جو قسم کائون ٿا؟“
- ۲) ”هاڻي وقت وڃائڻو ڪونهي.“
- ۳) ”فِش پليٽس ڪيڏ لاءِ هٿوڙو ۽ پانو لڪائي آندا آهن.“
- ۴) ”خبر پوئي ٿي ته ڪنهن جي سامهون بڪواس ڪري رهيو آهي؟“
- ۵) ”ڪيڏي نه وڏي دل ٿا رکو.“

سوال ۳. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

دشمن، نوجوان، آزادي، چالاڪ، سچ

سوال ۴. هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

اقرار ڪرڻ، قياس ڪرڻ، روانو ٿيڻ

سوال ۵. هيٺيان لفظ ٻالهاڻن موجب سڃاڻو.

هاڻي، شاباس، ڀر، ڀارت، سکر

سوال ۶. هيٺين لفظن مان صفتون ٺاهيو.

خبر، پيار، سچ، اچ

سوال ۷. هيٺيون ۽ ۴ کي پوليس وارو ڇو پڪڙي ويو؟

پورڪ آپياس

۱) ايڪانڪي تي آڌار رکندڙ مشغوليون.

(الف) هيٺ ڏنل لفظن لاءِ ساڳي معنيٰ وارا لفظ لکو.

لڇ، برباد، ڀلائي، قطري قطري، جوش

(ب) جوڙا ملايو.

جند ۽ جان لڳينگي هر برس ميلي مرڻ تنين مشاهدو او هر دشمن جا ڪال اٿو	سؤري جن جي سڀڄ آزاديءَ جا رکيال اٿو شهيدون ڪي چٽائون پر تو تان قربان
---	---

(ب) ”ضرور ڪا سازش ستيندو هوندو.“

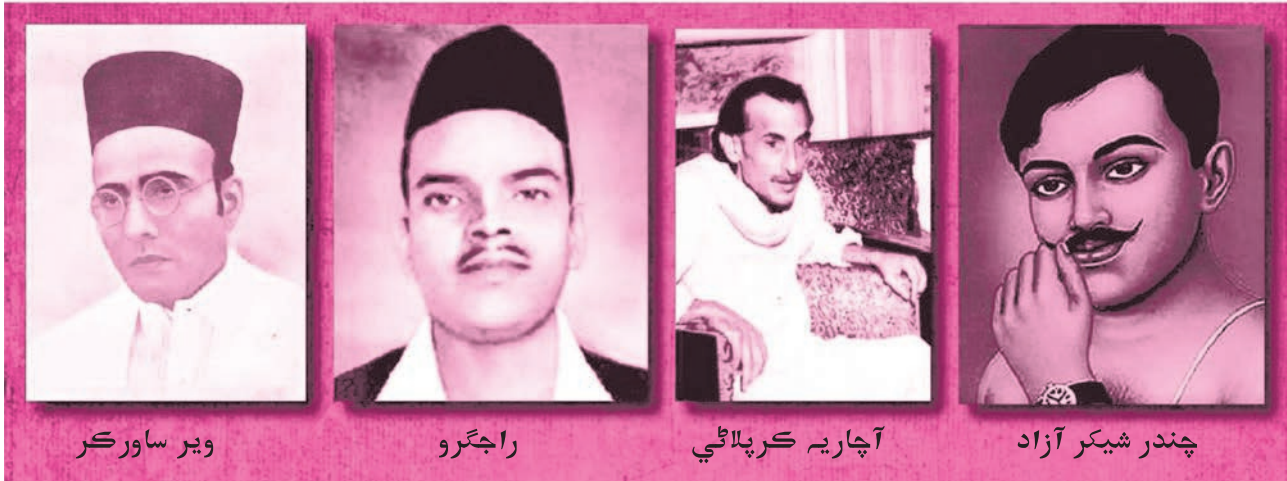
(۱) اها ست ڪنهن، ڪنهنڪي چئي آهي؟

(۲) ڪنهن بابت چيل آهي؟

(۳) ضرور لفظ بدران ٻيو مناسب لفظ ڪم آڻي جملو وري لکو.

(۴) ست مان ضمير ڳولهيو.

(۲) هيٺ ڏنل آزاديءَ جي پراونن بابت ڄاڻ حاصل ڪري ڪلاس ۾ ٻڌائڻ لاءِ چئو.

(۳) سائي کي سهي ڪونه، بکي کي ڏي ڪونه. اها چوڻي سمجهايو.

(۴) ماسٽر شاگردن کي الڳ الڳ ڪردار ڏيئي ڏنل ايڪانڪي ناٽڪ جي روپ ۾ ڪلاس ۾ پيش ڪرڻ لاءِ

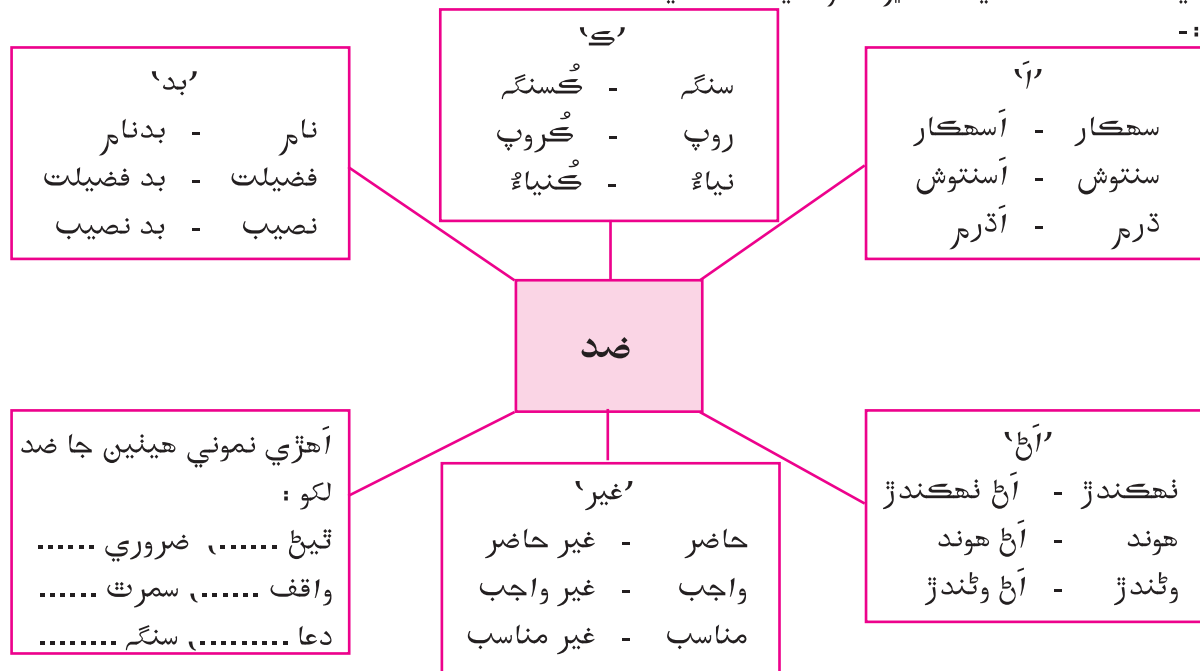
چوندو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

اَ، ڪَ، بد، اڻ، غير

اهي اکر اڳياڙين جي روپ ۾ ڪم آڻي ضد ٺاهي سگهبا آهن.

مثال :-

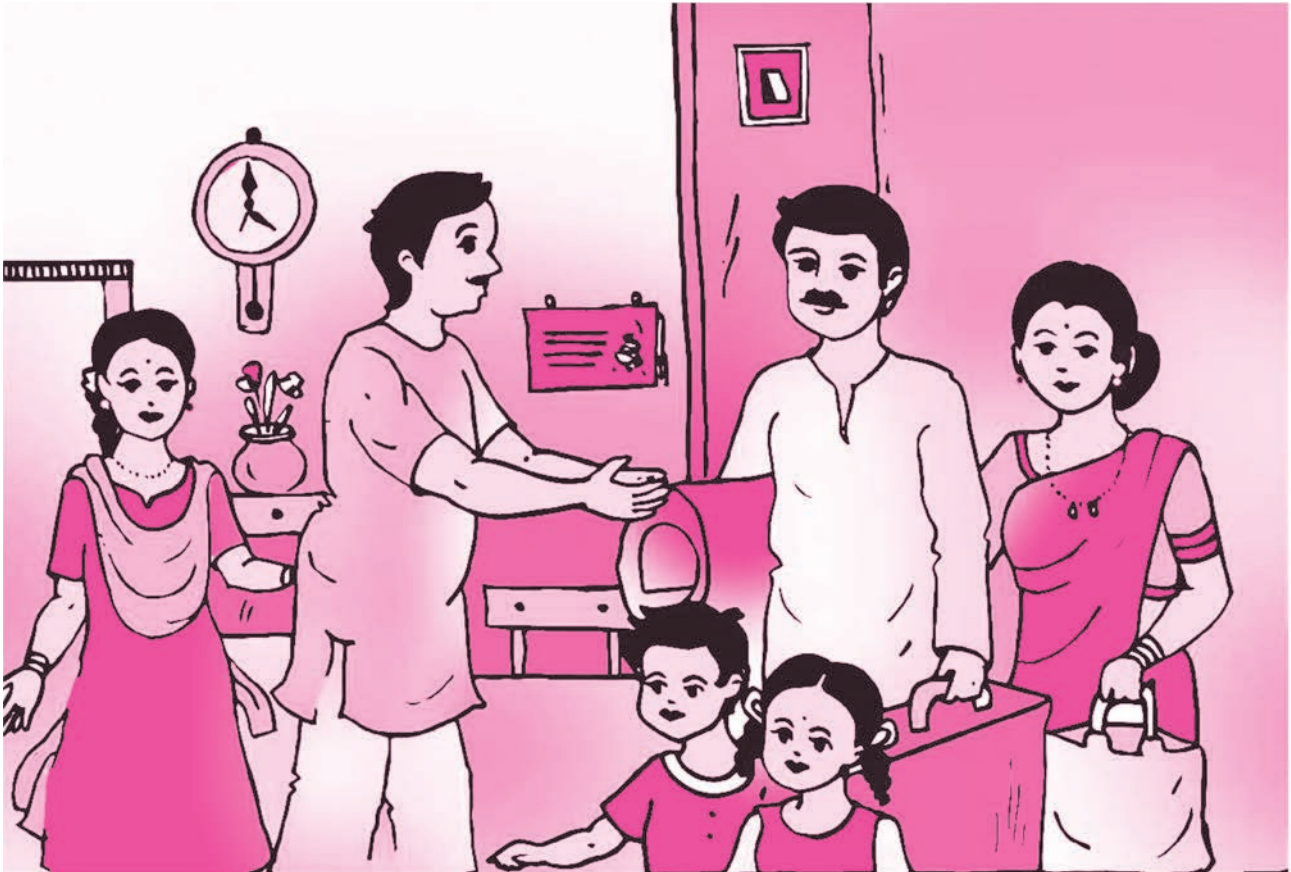

مهمان

5

هيءُ مذاقي سبق آهي. هن سبق ۾ مهمان بابت ٻڌايل آهي ته ان ۾ ڪهڙا گڻ هئڻ گهرجن. جيڪڏهن مهمان بي واجبي هلت هلي ٿو ته اهو ميزبان لاءِ مصيبت جو ڪارڻ بڻجي ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

چوندا آهن ته مهمان ڪنهن نصيب واري جي گهر ايندو آهي. ڇاڪاڻ ته ان کي پڙهڻ جو روپ ڪري ليکيو ويندو آهي. سو منهنجو به پاڻه ڪليو، جڏهن رات جو ساڍي ٻارهين بجي اسان جي گهر مهمان اچي وارد ٿيا. اسين گهر جا پاڻي ڪاٽي پي سڀ اون لاهي منڙي نند ۾ سمهيا پيا هئاسين. اوچتو دروازي تي ٺڪ ٺڪ جو آواز ٿيو. در کولي جان کڻي ڏسان ته اسانجو هڪ پريون مائٽ پنهنجي پٽي ۽ ٻن ٻارن سميت هڪ پٽي ۽ بسترو جهليو ٻاهر بيٺو آهي. مون ٻاهرئين نموني منهن تي مرڪ آڻي کين چيو، ”اچو سائين، پلي ڪري آيا.“ مهمان آڪڻ لڳو، ”توهان ته اسان وٽ اچو ڪونه ٿا. آخر اسان کي ئي توهان جي اڪير لڳي. دل ۾ سوچيم ته ٻارن کي وٽڪيشن آهي، ڇو نه توهان وٽان به ٿي ڏينهن گهمي ڦري وڃون.“

پٽي بسترو وٺندي مان انهن کي اندر اچڻ لاءِ چيو. ڪمهلي وقت مهمانن کي آيل ڏسي منهنجي شرميٽيءَ جي پيرن هيٺيان زمين ڪسڪي ويئي. تڏهن به ٻاهرئينءَ طرح انهن جو آدرستڪار ڪيائين. کين روٽي پاڻيءَ جي آڇ ڪيائين. مهمان جي گهر واريءَ مالڪ چيو ”صبح جو يارهين وڳي گاڏيءَ ۾ ويٺا

آهيون. مٿان هيءَ مهل ٿي آهي. ٻارن نه ڪجهه کاڌو آهي نه کير پيتو آهي.“
منهنجي گهر واري اندر ۾ سور پي آيل مهمانن لاءِ روٽي تيار ڪئي. گهر ۾ کير بلڪل ڪونه هو. کير لاءِ پاڙي وارن جو در کڙڪايوسين. مشڪل سان ٿورو کير مليو. ٻن ڀلنگن تي وڇايل بسترن تي مهمانن کي سمهاري، آسین گهر جا پاتي هيٺ فرش تي ئي سمهي پياسين.

صبح جو منهنجي زال چانهه تيار ڪئي. مهمان منهن ۾ گهنج وجهي چيو، ”آسین ته صبح جو گهاتي کير واري ڪافي پيئندا آهيون. ان سان گڏ بسڪيٽ پڻ کائيندا آهيون.“ دل جو سور دل ۾ پي بازار ۾ ويس. قسمت سان هڪ دوکان کليل هو. ڪافيءَ جو دٻو ۽ بسڪيٽ وٺي آيس. تنهن کانپوءِ درجي به درجي سندن فرمائشون وڌنديون ويون. نيرن، منجهند ۽ رات جي روٽيءَ وقت منهنجي گهر واريءَ کي سواڊي ۽ لذیذ طعام ٺاهڻا پيا. مگر مهمان جون ڪسرون هوءَ برتنن مان ڪڍڻ لڳي. باسٽن جي ٺڪا ٺوڪي لڳي ويئي. دلداري ڏيندي چيومانس، ”ڀاڱن ڀري! مهمان ته ڪنهن ڀاڱن واري وٽ ايندا آهن. ائين خفي نه ٿيءُ.“
خير، ٻن ٽن ڏينهن لاءِ آيل مهمان پورو هڪ هفتو رهيا. ڪنهن ڏينهن برلا مندر ته ڪنهن ڏينهن جهولي لعل مندر ڏسڻ لاءِ پنهنجي اڇا پر گهٽ ڪيائون ته ٻئي ڏينهن مڪتي ڌار ۽ گنگا گهات گهمائڻ لاءِ چوڻ کان به ڪين هٻڪيا. مونکي آفيس مان موڪل وٺي مهمانن سان گڏ شهر جي پرڪرما ڏيئي پيئي. رکشا وغيره جو پاڙو ڏيڻ لاءِ مهمان مهاشيه پنهنجو ٻٽونئون ڪونه کوليو. مون اهو سڀ ڪجهه پاڻي هموار ڪيو. وڃڻ واري ڏينهن مهمان مهاشيه پنهنجي آخري اڇا ظاهر ڪندي چيو، ”ٻڌو اٿم ته اوهانجي شهر جا بيهه ۽ پاڙو ڏاڍا مشهور آهن.“ مون ڪنڌ ڏوٽي ها ڪئي ته جهٽ منهن کوليندي چيائين، ”مونکي پاڙي اوڙي وارن به چئي ڇڏيو آهي ته اسان لاءِ پڻ وٺي اچج.“ مون انڪار ڪونه ڪيو. مهمانن کي مارڪيٽ ۾ وٺي هليس. پورا پنج ڪلو گرام بيهه ورتائين ۽ ٻه ڌن پاڙو. مان پنهنجي حالت تي افسوس کائڻ لڳس.
خير، مهمان سڪه سان روانا ٿيا. ٻئي ڏينهن دفتر ۾ جڏهن پهتس ته اهو پگهار جو ڏينهن هو. پگهار ملي ڏسان کڻي ته صاحب انهن ستن ڏينهن جي پگهار کاتي ڏني هئي. منهنجون ٻه به ويئون ته ڇهه به ويئون. شريمتي مون تي ڏمرجڻ لڳي. مان اهڙو ڪچان جهڙي پت.
مان پرماتما کي پراڻنا ڪرڻ لڳس ته اي پرپو! اسان وٽ مهمان اچن. ان لاءِ مونکي ڪابه شڪايت ڪانهي، مگر اسان جي عزيزن کي مهمان بڻجڻ سيکار ته تنهنجو شڪر گذار رهندس.

نوان لفظ

اُون - فڪر	وارد ٿيڻ - پهچڻ	ڪمھلو - بي وقتو
اُڪير - سڪ	آدرستڪار - مرحبا، آجيان	نصيب - ڀاڱو
اُمالڪ - يڪدم	لذیذ - سواڊي	دفتر - آفيس
خفي ٿيڻ - پريشان ٿيڻ	هموار ڪرڻ - جوابداري ڪرڻ	ڏمرجڻ - ڪاوڙجڻ

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) مهمان کي ڪنهنجو روپ ڪري ليکيو ويندو آهي؟
- (۲) مهمان جي گهرواريءَ کاتي جي آڇ جو ڪهڙو جواب ڏنو؟
- (۳) مهمان جون ڪهڙيون فرمائشون هيون؟
- (۴) مهمان وڃڻ وقت ڪهڙي آخري ڇا ظاهر ڪئي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب لکو.

- (۱) آيل مهمانن جي ڪري ليکڪ کي ڪهڙيون تڪليفون درپيش آيون؟
- (۲) مهمانن کي روانو ڪرڻ کان پوءِ ليکڪ پر ماتما کي ڪهڙي پرارثنا ڪئي؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

اندر، سڪو، ڏينهن، مشڪل، سواڊي

(ب) هيٺين جون صفتون ٺاهيو.

گهر، رات، شهر، قسمت، آخر

(ڄ) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

خفي ٿيڻ، افسوس ڪرڻ، هموار ڪرڻ، اڇا ظاهر ڪرڻ

(د) وياڪرڻ موجب ٻالھائڻ جا لفظ سڃاڻو.

دل، افسوس، چاڪاڻ، سواڊي، ايندا آهن، کي

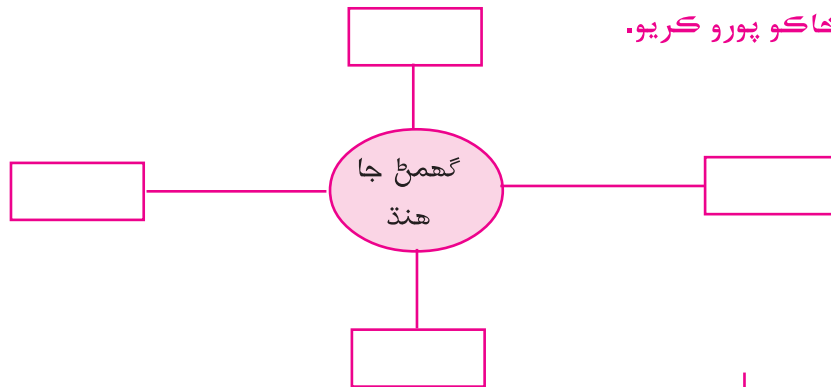
(ڪ) ”مهمان پڙهوان جو روپ آهي“ ان وٽيه تي پنهنجا ويچار لکو.

پورڪ آپياس

(۱) ٽڪر تي آڌار رکندڙ عملي ڪم.

صبح جو منهنجي زال چانهه تيار ڪئي ..... پاڻ تي هموار ڪيو.

(الف) هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

(ب) جوڙا ملايو.

(i) ڪافي	(1) سواڊي
(ii) پرڪرما	(2) گهاتو کير
(iii) طعام	(3) رکشا
(iv) پاڙو	(4) شهر

(ب) ”دل جو سور دل ۾ ڀي بازار ۾ ويس“ ڏنل جملي ۾ دل ۾ دفعا ڪر آيل آهي. آهڙيءَ طرح ٽڪر مان ٻيا جملا ٻولهيو جن ۾ ڪوبه لفظ ٻه دفعا ڪر آيل هجي.

(س) هيٺيان جملا ڪنهن ڪنهن ڪي چيا آهن؟

(۱) ”اسين ته صبح جو گهاتي کير واري ڪافي پيئندا آهيون.“

(۲) ”ڀاڳن ڀري! مهمان ته ڪنهن ڀاڳن واري وٽ ايندا آهن.“

(۲) ”سهڻا توهه پتن تي گهڻا“ ان چوڻي / اڻٽار تي روشني وجهو.

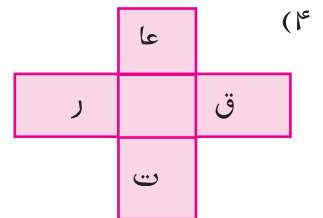
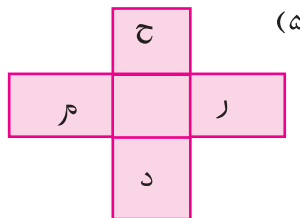
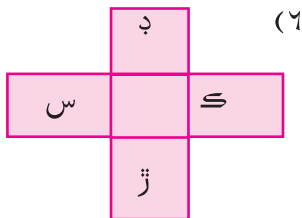
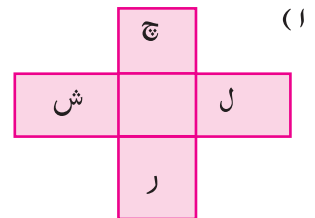
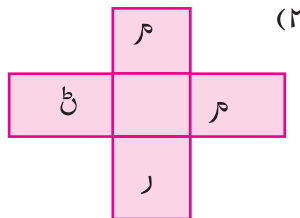
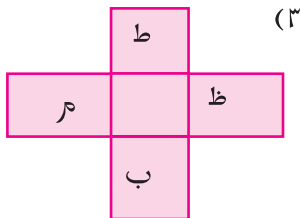
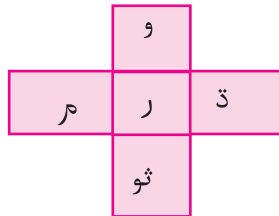
(۳) گهر ۾ آيل مهمان ۽ ٻن ڀائرين جي وچ ۾ گفتگو لکو.

(۴) توهانجي گهر ۾ آيل مهمان بابت آزمودو آيل ڪو واقعو لکي اچي ڪلاس ۾ ٻڌايو.

(۵) ماسٽر ڪلاس ۾ هڪ سٺي مهمان جي گڻن بابت گفتگو ڪرائي، شاگردن کي ’سٺي مهمان جا گڻ‘ گهران لکي اچڻ لاءِ چونڊو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

(۲) وچ واري چوڪنڊي ۾ مناسب آکر وجهو جئن اڀي ۽ آڏي نموني معنيٰ وارا لفظ ٺهن. مثال :

چترڪار ۽ چترڪلا

6

شري مينگهراج تلريجا (جنم : ۱۹۲۴) هڪ آدرش اڏياپڪ ۽ مايه ناز چترڪار هو. سندس ڪجهه مضمون الڳ الڳ مخزنن ۾ ڇپبا آهن. هن سبق ۾ ليڪ بڌائي ٿو ته چترڪلا هڪ اهڙو فن آهي جنهن وسيلي چترڪار پنهنجي چترن دوران من جي اُمنگن جو اظهار ڪونگي پاشا ۾ ڪري ٿو.

بڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

چتر ڪيڊ جي ڪلا ايتري جهوني آهي، جيترو انسان ذات جو جنم. هيءَ هڪ ڪونگي پاشا آهي، جا هر ديش جا رهواسي سولائيءَ سان سمجهن ٿا. چترڪار پنهنجي اُمنگن جو اظهار چتر ذريعي ڪري ٿو. هو قادر جي قدرت کي ريڪا، روپ ۽ رنگن وسيلي ظاهر ڪري ٿو.

جئن ڪوي يا ليڪ پنهنجي پاشا جي واهڻ تي سوار ٿي سماج جا قسمن قسمن درسيه پيش ڪري ٿو، نرتيه ڪار پنهنجي ساربرڪ هلچل سان پيرن ۽ هٿن وسيلي پاڻن جو اظهار ڪري ٿو، سنگتراش هڪ پٿر مان مورتِي جوڙي پنهنجي ڪلا سان ان ۾ جان پري ٿو ۽ راڳيندڙ پنهنجي مٿر ڪنٺ سان لئه ۽ تال تي من کي مڙج وٺائي ٿو، تيئن چترڪار پڻ قدرت جي ڪلامي درشين کان متاثر ٿي پنهنجي ڪونگون رنگن سان قدرت کي ساڪار روپ ڏيئي سرچهار جي سونهن، عام اڳيان آڻي ٿو.

ڪا قوم ڪيتري ترقي ڪيل آهي، سندس سڀيتا جو ڪيترو وڪاس ٿيل آهي، انجي ڄاڻ چترڪلا مان پوي ٿي. چترڪار جو هڪ ئي چتر ڪيئي داستان پڌرا ڪري ٿو. جنهن لاءِ شايد ليڪڪي ڪيترائي پنا ڪارا ڪرڻا پون! چترڪار کي ايشور اهڙي اکه عطا ڪئي آهي جو هورواجي نظاري کي به رنگن سان سينگاري عام کي متاثر ڪري ٿو. جنهن ذريعي سوکير ۽ باريڪ ڀاونائڻ جو اظهار بخوبي ڪري سگهي ٿو. اڃنٽا، ايلورا، ڪجورا هو وغيره جون غفائون ۽ آسان جا پراچين مندر ان جي ساک ڀرين ٿا. چترڪلا سڀيتا جو آئينو آهي.

ٻار کي سيکارڻ لاءِ چترڪلا هڪ قدرتي قدم آهي. سندس دماغي واڌاري لاءِ هيءُ سکيا جو هڪ سؤلو ۽ سربشت وسيلو آهي. ٻوليءَ ذريعي ڪجهه به سمجهائڻ ۾ ٻار آسمرت آهي ڇو ته سندس اڇا شڪتي ايترو واڌارو ڪيل ناهي ۽ نڪي وٽس ايترا لفظ ٿي آهن؛ چتر وسيلي هو پنهنجا پاڻ ۽ آزمودا چڱيءَ طرح سان ظاهر ڪري سگهي ٿو. چتر دواران ڪجهه به سمجهائڻ يا سيکارڻ ائين به پاشا کان بهتر آهي، ڇو ته چتر اُتساهه ڏياريندڙ ۽ اثر دائڪ ٿئي ٿو. جئن ڪهاڻي ٻڌائڻ کان بهتر آهي ته اها پردي تي فلم دواران ڏيکارجي، تيئن ٻڌڻ کان سچ پچ ڏسڻ جو اثر به ڪافي اُتردار ٿئي ٿو. چترڪلا ٻار جي شخصيت ناهي ٿي؛ صفائي ۽ سونهن لاءِ منجهس پيار ٿي پيدا ڪري. ٻار جو چتر ڏسي سندس من جو ڪتاب سؤلائيءَ سان پڙهي سگهجي ٿو.

اهو ڪهڙو شخص هوندو جنهن کي قدرت جا نظارا ڏسي جيءَ ۾ جنبش نه ايندي هوندي؟ هر هڪ انسان سونهن جو شوقين آهي ۽ اهڙي درشتي قدرت سڀ ڪنهنڪي ننڍپڻ کان ڏني آهي. چترڪلا به هڪ تپسيا آهي، ايڪاگرٽا جو سؤلو ۽ سرل ساڌن آهي. چترڪار جڏهن به ڪنهن رچنا جو نرمال ڪرڻ ۾ مشغول هوندو آهي تڏهن هو هڪ تپسوي مثل سنسار کي هڪدم ڀلجي ويندو آهي، پنهنجو پاڻ ۾ گم ٿي ويندو آهي! ساڌنا، سماڌي ۽ تپسيا جو مول متو به ته اهوئي آهي نه؟ جنهن ڪاربه ۾ مشغول آهيو، ان ۾ پاڻ کي وڃائي ڇڏيو ۽ سهڻي نموني ان کي پورو ڪريو.

نوان لفظ ۽ اصطلاح

اظهار ڪرڻ - ظاهر ڪرڻ	قادر - ايشور	واهڻ - سواري
متاثر ٿيڻ - اثر پوڻ	داستان - لنبي ڪهاڻي	پنا ڪارا ڪرڻ - گهڻو لڪڻ
عطا ڪرڻ - ڏيڻ	بخوبي - چڱيءَ طرح	ساڪر پڙڻ - شاهدي ڏيڻ
جنبش - جوش	مثل - وانگر	متو - اصول

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جو جواب هڪ ٻن ستن ۾ لکو.

- (۱) چترڪار پنهنجي اُمنگن جو اظهار ڪهڙي نموني ڪري ٿو؟
- (۲) نرتيم ڪار پنهنجي پاونائن جو اظهار ڪيئن ڪري ٿو؟
- (۳) ٻار جي لاءِ چترڪلا ڇو ضروري آهي؟
- (۴) ايڪاگرتا جو سولو ۽ سرل ساڌن ڪهڙو آهي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب ڏيو.

- (۱) چترڪلا سڀيٽا جو آئينو ڪيئن آهي؟
- (۲) چترڪلا تپسيا آهي، سمجهايو.

سوال ۳. (الف) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

انسان، سولو، خوش، نيڪي، ننڍو

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جون صفتون ٺاهيو.

اثر، شوق، قدرت، سونهن، صفائي، شخص

(ث) وياڪرڻ موجب ٻالھائڻ جا لفظ سڃاڻو.

سهڻو، تہ، آئينو، آهي، سندس، چاڪاڻ

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملي ۾ ڪم آڻيو.

- (۱) اظهار ڪرڻ   (۲) متاثر ٿيڻ   (۳) ساڪر ڀرڻ   (۴) عطا ڪرڻ

پورڪ آپياس

۱. ٽڪر تي آڌارت عملي ڪم

ڪا قوم ڪيترائي ترقي ڪيل ..... ڪتاب سولائيءَ سان پڙهي سگهجي ٿو.

(۱) برٽڪيٽ ۾ ڏنل لفظ ڪم آڻي، فقري ۾ ليڪ ڏنل لفظ بدلايو.

(ذريعو، پاشا، ڏاڪو، ڪمزور)

ٻار کي سيکارڻ لاءِ چترڪلا هڪ قدرتي قدم آهي. هي سکيا جو هڪ سولو ۽ سرپيشٽ وسيلو آهي. ٻوليءَ ذريعي

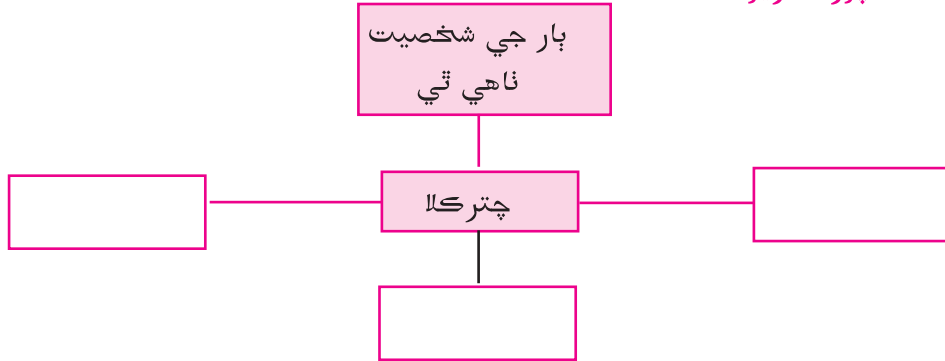
ڪجهه به سمجھائڻ ۾ ٻار آسمرٽ آهي.

(۲) هڪ ست ۾ جواب لکو.

(الف) قوم جي ترقيءَ جي ڇا مان ڇاڻ ملي ٿي؟

(ب) ٻُڌڻ کان وڌيڪ اثردار ڇا آهي؟

۳) هيٺيان چوڪنڊا پورا ڪريو.

۴) ٽڪر مان گهٽ ۾ گهٽ ٻه لفظ ڳولهيو.

پراچين	صفتون	فعل	تعليل سان واسطو رکندڙ

۲. برسات ۾ قدرت جو نظارو يا ڪنهن به نظاري جو چتر ڪڍي ان بابت لکو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

(۱) هيٺ ڏنل هر هڪ گروهه ۾ ساڳيو اکر وجهي معنيٰ وارا لفظ تيار ڪريو.

	ب	ڊ	ر	
		و	ڙ	ي
	ا	ڳ	ڻ	ي
	ڇ		چ	و
	پ	س	آ	
		و	ا	د
		س	ر	
	ر	س	خ	و
	و	ا		ڻ

(۲) توهانجي ايراضيءَ ۾ وڻن جي غير قانوني ڪٽائيءَ لاءِ اطلاع ڪندي لوڪل اخبار جي ايڊيٽر کي خط لکو.

(۳) ٻن دوست / ساهيڙين جي وچ ۾ ڪمپيوٽر جي اهميت تي گفتگو لکو.

(۴) جيڪڏهن مونکي پر (wings) هجن ها ته ..... ان وڻن تي پنهنجا ويچار لکو.

ڀارت جون مشهور جڳهون

ڏسو، ڇاڇيو ۽ ٻڌايو.

تاچ محل (آگرا)

قطب منار (دهلي)

بيبي ڪا مڪبرا (اورنگآباد)

سورپه مندر (ڪونارڪ)

ڪجوراڻو مندر (مڌيه پرديش)

سوني دربار (آمرتسر)

- ماسٽر شاگردن کي چتر ڏيان سان ڏسڻ لاءِ چئجي. ان جي باري ۾ وسٽار سان ڄاڻ حاصل ڪري ٻڌائڻ لاءِ چوي.
- سٽر ڪرڻ يا گهمڻ جي اهميت ٻڌايو.
- شاگردن کي ڪنهن به جڳهه جي ڪيل سٽر بابت ٻڌائڻ لاءِ چئو.
- سٽر تي وڃڻ کان اڳ ڪن ڪن شين جي ضرورت پوندي آهي انهن جي ياداشت ٺاهيو.

آرسي

7

هيءَ هڪ مذاقي ڪھاڻي آهي. ان سبق ۾ آرسيءَ بابت ٻڌايل آهي ۽ هن ۾ هڪ اٺ ڏنل شيءِ جي ڪري ڪيئن غلط فهمي پيدا ٿيئي ٿي ان جو ذڪر ڪيل آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجھو.

بينگال جي شهر ۾ هڪ ڪابل ملڪ جو ڦيريءَ وارو چانورن جي ٻنيءَ مان وڃي رهيو هو. اوچتو ڪنهن پٿر لڳڻ ڪري هن ٿاڻو کاڌو ۽ هيٺ نٿڙي جئن پٿر پري ٿي ڪيائين ته سندس ٿيلهي مان هڪ آرسي ڪري پيئي، جنهن جو پتو هنڪي نه پيو. ٻئي ڏينهن جڏهن انهيءَ ٻنيءَ جو مالڪ ڪسان آيو ۽ لاٻارو وجهڻ شروع ڪيائين ته اها آرسي لڌائين. ٻالو ڀولو ڪسان ڪڏهن به پنهنجي ڳوٺ کان ٻاهر ڪونه ويو هو. سو نئين چيز ڏسي حيرت ۾ پئجي ويو. هو عجب وچان آرسيءَ کي پنهنجن هٿن ۾ هيٺ مٿي ڪرڻ لڳو ۽ نيٺ کڻي اکين اڳيان جهليائين ته وات ڦاٽي ويس. آرسيءَ ۾ پنهنجو پاڇو ڏسي هاري ويچارو منجهي پيو. نيٺ سوچيائين، ”شايد منهنجي پتا جو منهن آهي.“ هاري اڃا ٻار هو ته سندس پيءُ ڏڙاري ويو هو. هيٺس هو اُسرِي مرد ماڻهو ٿيو هو ۽ سندس روش پيءُ تي پئي ويا. کيس پيءُ جي تمام اٺ لکي يادگيري هئي. سو هن آرسي وري کڻي اکين اڳيان جهلي ته پنهنجي پاڇي کي پيءُ سمجهي، ڏاڍيءَ شردا سان پرنام ڪري چمياڻين ۽ پيار

مان چيائين، ”واهر! پوجيه پناجي! توهين آسمان مان هيٺ لهي آيا آهيو ڇا؟ ڇو منهنجي چانورن جي کيت ۾ لڪي ويٺا آهيو؟ هلو ته توهانکي گهر وٺي هلاڻ.“

ڪسان آرسِي هٿ ۾ جهلي ٻنيءَ ۾ چوڌاري چڪر ڏيئي اُن سان ڳالهيوڻ ڪرڻ لڳو. پاڇي کي چيائين، ”خبر اٿو! توهانجي پرلوڪ پڌارجڻ کانپوءِ مون هيءَ چانورن جي پوک ڪئي. مون ’لڪشمي‘ (چانورن جو قسم) به پوکيا جيڪي هاڻي تيار ٿيا آهن ۽ جلدي مان اهو فصل لڻندس ڏسو ته پڪل ڪٿا ڪيئن نه سڄ جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا آهن! ۽ هو ٻنيءَ جي پريان (اڱر سان اشارو ڪندي) آسانجو گهر آهي. توهانجي جيئري فقط هڪڙو ڪمرو هوندو هو. هاڻ مون به ٻيا به ڪمرا ٺهرايا آهن. هلو ته اُهي مان توهانکي ڏيکاريان! ڏسو! توهانجي پٽ ڪيڏي نه ترقي ڪئي آهي!“ ڪم ڇڏي گهر آيو. اُتي آرسِيءَ کي ٿانئڪي هنڌ رکڻ لاءِ گهڻيئي ڪنڊون پاسا نوسڻ لڳو. کيس ڪا پيٽي، ٿرڪ يا ڪٻٽ ته هو ڪونه. نيٺ هن پاڻيءَ جي خالي مٽڪي ۾ کڻي آرسِي رکي. پوءِ هو واپس ٻنيءَ تي ڪم ڪرڻ ويو. پر سڄو وقت ڏيان انهيءَ آرسِيءَ ۾ ڪنل هوس. ٻئي ٽئين ڏينهن به ڪم تي ويو پر دل ڪم ۾ نٿي لڳس. هو وچ وچ ۾ ٻنيءَ تان واپس گهر اچي مت مان آرسِي ڪڍي اُن سان حال احوال اوريندو هو ۽ وري واپس مٽڪي ۾ رکي هليو ويندو هو. پر رکڻ کان اڳ آرسِيءَ کي چونڊو هو، ”بابا، مونکي توکي اڪيلو ڇڏڻ تي دل ته نٿي وري پر ڇا ڪريان؟ پيٽ قوت قيد ڪري وڌو آهي.“

ڪيترا ڏينهن ڪسان جي اها عجيب هلت هلندي رهي. هنجي زال جا هميشه رنڌڻي جي ڪرت ۾ ئي هوندي هئي، تنهنڪي مڙس کي اوڀر سوڀر واپس ورنڌو ڏسي کٽو جاڳيو. هن اهو به ڄاڻيو ته هاڻي سندس گهوت پنهنجو پاڻ ۾ رڌل هوندو هو. نه سندس ڪو حال احوال وٺندو هو، نڪو وري چرچو گهڻو ڪندو هو. الائجي ڪهڙي ساڻس ويڌن آهي. پتو اوس لهڻ ڪپي. سو هڪڙي ڏينهن جيئن سندس قدمن جي آهت ٻڌائين ته ڇپ ڇاپ رنڌڻي مان ٻاهر نڪري اچي ڪمري ۾ لڪي بيٺي. ڏٺائين ته سندس مڙس مٽڪي ڀرسان وڃي اُن مان ڪا چيز ٻاهر ڪڍي ۽ انهيءَ کي اکين تي رکي وري وري چميائين ۽ پوءِ مشڪي واپس مت ۾ وڌائين.

جڏهن هاري واپس ٻنيءَ تي هليو ويو ته جوڻس وڃي مت جو ڍڪ لائو ۽ اندران آرسِي ڪڍي ورتي. هن به اڳي ڪڏهن آرسِي ڏني ڪانه هئي. سو انهيءَ ۾ جو پنهنجو پاڇو ڏٺائين ته عجب لڳي ويس. پوءِ سڙندي پڇندي چوڻ لڳي، ”بري ٻڌا! مان به چوان مڙس ٻنڊيون ڳوڙها ٿيو پيو آهي. آهي ڪهڙي ماجرا! سو بي پرڻجي اچي مٽڪي ۾ سوگهي ڪئي اٿس ۽ لڪي لڪي ويٺو ان سان عشق پڇائي. تڏهن مونکي منهن نٿي ڏنائين. ڀلا سڄو وقت لٺو لڳي پيئي اٿس بيءَ سان، سو مان ڪٿي ٿي ياد پوانس. اڄ اچي ته گهر، ته چنچري لاهيانس.“ سو بهاري هٿ ۾ جهلي گهوت جي اچڻ جو انتظار ڪرڻ لڳي. سڄي ڏينهن جي سخت پورهئي کانپوءِ هاري شام جو ٿڪو ماندو جئن گهر ۾ بيٺو ته جوڻس بهاريءَ سان اُهي سنڪا وڃايائينس جو مڙس جي رڙ هيٺ رڙ مٿي. پر هيءَ به جوڙ ٿي چوڻ لڳيس ته، ”دشت! اهڙو ڪڪرم ڪرين ڇو؟ مونکي انڌ ۾ رکي بي وٺي وينو آهين؟ ائين چئي آرسِي کڻي ڏانهن اڇلايائين.

تڏهن هاريءَ مٿي تي هٿ هڻي چيو، ”سپاڳي، هيءُ ته منهنجو ابو آهي. منهنجو پيارو ابو!“ پوءِ گوڏن ڀر ويهي ڏاڍيءَ عزت سان ٻنهي هٿن ۾ آرسِيءَ کي جهليائين. جوڻس کي تپرس وٺي ويو ته ڪٿي ڪل

ته نه ٿرڪي ويئي اٿس. سو رڙ ڪري کيس چيائين، ”ڇا مان اُنڌي آهيان!“ ۽ هتن مان آرسِي ڦري چيائينس، ”ڏسان ته سهين تنهنجو بابل! تون هن عورت کي پنهنجو پيءُ ٿو چوين؟“

”آهين ته ڪا چري“ مڙسس خفي ٿيندي چيو.

”ڪير آهي چريو؟ اچي پنهنجين اکين سان ڏس. ڇا تنهنجو پيءُ ڳچيءَ ۾ هار ٽنگيندو هو؟ وڏا وار رکائيندو هو؟“

سندن واڪو واڪاڻ تي هڪ پاڙيسرڻ ڊڪندي آئي! ساهيڙيءَ کان پڇيائين، ”آدي ڇا تي جهڳڙو ڪيو اٿو؟ هيءُ پهريون دفعو آهي جو توهانجي گهر ۾ ٻائينال متو آهي؟“

هاريءَ جي زال آرسِي ڪڍي پاڙيسرڻ کي ڏيکاريندي چيو، ”ڏس هن جا افعال منهنجي جيئري پيءُ سان لائون لهي اچي کيس مٽڪيءَ ۾ وهاريو اٿس. مٿان وري مرڪي ٿو چوي ته اهو سندس بابو آهي.“

پاڙيسرڻ ڪسان جي زال جي پٺيان سندس ڪلهي وٽان جو آرسِيءَ ۾ نهاريو ته کيس ٻه شڪليون نظر آيون. ”اڙي ابا، هت هڪ نه پر ٻه زالون آهن. پر هڪ ته اُن منجهان تون آهين.“

”هوءَ بي زال ڪير آهي؟“ پاڙيسرڻ پڇيو.

”هاڻي هاري اُٿي آيو ۽ چيائين، ”ڇا پييون بڪو.“ ائيني سندس چهري جو رنگ بدلاجڻ لڳو. هوءَ عجب ۾ وات ڦاڙي آرسِيءَ ۾ نهاريو چوڻ لڳو، ”هن ۾ ته ٽي شڪليون آهن. جوش ۾ پرڇي ٿيئي هڪٻئي ڏانهن نهارڻ لڳا ۽ وري آرسِيءَ ۾ ڏسڻ لڳا. پوءِ ته ڏاڍي اُتساهه ۾ پرڇي هنن وٺي پاڙيوارن کي سڏ ڪيا ته اچي هڪ حيرت انگيز چيز ڏسن.“

پاڙيسري اچي گڏ ٿيا ۽ آرسِي هڪ هڪ کان ٻئي هڪ ڏانهن هلندي هلي. گهڻي بڪت مباحثي بعد مس مس وڃي هنن سمجهيو ته آرسِي ڇا ٿيندي آهي.

تنهن بعد آرسِيءَ جي ڄاڻ انهي ڳوٺ مان پڪڙجي پريان ٻين ڳوٺن ۾ وڃي پهتي ۽ هتان هتان ماڻهو آرسِي ڏسڻ آيا ۽ آرسِيءَ جو راز سمجهڻ لڳا.

نوان لفظ

لابارو وجهڻ - فصل لڳڻ/ڪٽڻ	نٿڙي - جُهڪي	ٿاڀو ڪائڻ - ڌڪو ڪائڻ
ويدن - تڪليف	اُسرِي - وڏي	حيرت ۾ پوڻ - عجب ۾ پوڻ
تپرس - عجب	لنو لڳڻ - دل لڳڻ	خفي ٿيڻ - پريشان ٿيڻ
ٻائينال مچڻ - تمام گهڻو گوڙ ڪرڻ	اوس - ضرور	ڪل ٽرڪڻ - چريو ٿيڻ
نوسڻ - جاچڻ	ڪرت - ڪم	لائون لهڻ - شادي ڪرڻ
		حيرت انگيز - عجيب

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) ڦيرِيءَ واري جي ٿيلهي مان ڇا ڪري پيو؟
- (۲) ڪسان منجهي ڇو پيو؟
- (۳) چانورن جي ڪهڙي قسم جو ذڪر ڪيل آهي؟
- (۴) ڪسان آرسِيءَ ۾ ڏنل پاڇي کي ڇا سمجهيو؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) ڪسان آرسِي مٽڪي ۾ ڇو رکي؟
- (۲) ڪسان جي زال کي آرسِي ڏسي ڪهڙي غلطي سمجهي ٿي؟
- (۳) ڳوٺ وارن آرسِيءَ جو راز ڪيئن سمجهيو؟

سوال ۳. هيٺيان جملا ڪنهن ڪنهن کي چيا آهن؟

- (۱) ”توهين آسمان مان هيٺ لهي آيا آهيو ڇا؟“
- (۲) ”تڏهن مون کي منهن نٿي ڏنائين.“
- (۳) ”هيءُ منهنجو آيو آهي.“
- (۴) ”ڏسان ته سهين تنهنجو بابل!“
- (۵) ”هيءُ پهريون دفعو آهي جو توهانجي گهر ۾ بائيٽال متو آهي.“

سوال ۴. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

ناهڻ، خالي، سخت، وڏا، پٺيان

سوال ۵. هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

لابارو وجهڻ، حيرت ۾ پوڻ، ڪل ٽرڪڻ، خفي ٿيڻ، بائيٽال منتڻ

سوال ۶. هيٺيان لفظ، ڳالهائڻ موجب ڪهڙا لفظ آهن؟

جنهن، عجب، کي، کيس، سخت، پوءِ

پورڪ اپياس

۱. ٽڪر تي آڌار رکندڙ عملي ڪم.

ڪسان آرسِي هڻڻ ۾ جهلي ..... پيت قوت قيد ڪري وڌو آهي.

(۱) هيٺ ڏنل آڻڻ لفظن جا جوڙا ملايو.

(i) پريل	(1) لوڪ
(ii) پوءِ	(2) خالي
(iii) پرلوڪ	(3) هاڻي / آڳ
(iv) مٿل	(4) جيئرو

(۲) هيٺ ڏنل سٽون سمجهايو.

- (الف) بيت قوت قيد ڪري وڌو آهي.
 (ب) پڪل ڪٿا ڪيئن نه سچ جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا آهن.

(۳) ٽڪر مان هيٺ ڏنل سٽن جي معنيٰ ٻڌائيندڙ جملا ٻولهي لکو.

- (الف) سڄو وقت هو آرسِي بابت سوچي رهيو هو.
 (ب) هاڻي مان واڌارو ڪيو آهي.

(۴) برٽڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب ڪاروائي ڪريو.

- (الف) توهان جي پُٽ ڪيڏي نه ترقي ڪئي آهي.
 (ب) ”تمام گهڻي“ لفظ ڪم آڻي جملو وري لکو.
 (ب) هو ڪم ڇڏي گهر آيو.
 (ج) جملي مان فعل ٻولهيو ۽ اهو فعل ڪم آڻي ٻيو جملو لکو.
 (ڪ) ٻنيءَ جي پريان آسانجو گهر آهي.
 (د) نيٺ هُن پاڻيءَ جي خالي مٽڪي ۾ کڻي آرسِي رکي.
 (جملي مان اِسِر ٻولهيو)

(۵) ٽڪر مان ٻولهيو.

۱. چانورن جو قسم :
 ۲. شريبر جو عضوو :
 ۳. هڪ تارو :
 ۴. مٽڪي لاءِ ٻيو لفظ :
 ۵. ”سر ٻواسِي ٿيڻ“ جو ٻيو اصطلاح :
 ۶. سامان رکڻ جي جڳهه :

۲. ماسٽر شاگردن کي، ڪسان، زال، پاڙيسرين جو ڪردار ڏيئي هيءُ سبق ناٽڪ روپ ۾ ڪلاس ۾ پيش ڪرڻ لاءِ چونڊو.

۳. آزمودو آيل يا ٻُڌل ڪو مزيدار قصو لکو.

۴. توهان جي پاڙي ۾ شاديءَ جو حال آهي جتي گهڻو ڪري دير رات تائين ميوزڪ، گانا هلڻ ڪري توهان کي پریشاني ٿيندي آهي، ان جي لاءِ وقت جي پابندي هڻڻ گهرجي ان طرف ڌيان چڪائيندي نگر سبوك کي خط لکو.

۵. توهان کي ٻئي ڪنهن شهر ۾ بس ذريعي وڃڻو آهي. ان جي جاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ ٽورس ٽرئوبل ڊال ۽ گراهڪ (توهان) جي وچ ۾ گفتگو لکو.

۶. پاڻي آسانجو جيون آهي وانگر ’پاڻي‘ لاءِ پنج نعرا لکو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سڪان

(۱) هيٺ ڏنل برٽڪيٽ مان مناسب چونڊي چوڪنڊا ڀريو.
(ولر، ڍڳ، جوڙ، ڀري، عملو، ڌڻ، ميڙ، ڳچو (ڇڳو))

ڪاٺين جو .....

ماڻهن جو .....

پکين جو .....

گانين جو ڌڻ

پٿرن جو .....

عملدارن جو .....

گلن جو .....

(۲) هيٺين جا ضد لکو.

(۱) خوبصورت

(۲) هيٺ

(۳) ڏک

(۴) قانوني

(۳) هلڪي هلڪي برسات - مان، دوست، بس، گهر، دير ٿيڻ انهن ذريعي قصو / گهٽنا بيان ڪريو.

(۴) توهانجي هيڊ ماسٽر کي آڌار ڪارڊ نهرڻ لاءِ بورنفايڊ سرٽيفڪيٽ ڏيڻ لاءِ درخواست لکو.

گهر جون

مانڻ ۾ پڙهو، سمجھو ۽ عمل ۾ آڻيو.

گهر جون جن جون گهٽ سي پهاڙ چڙهندا جهٽ.

پهاڙ تي چڙهڻ ڏکيو ٿيندو آهي ۽ وري جيترو سامان وڌيڪ، اوترو پهاڙ تي چڙهڻ آڃان وڌيڪ مشڪل ٿيندو آهي. جيڪڏهن ضرورت جيترو جيترو سامان پاڻ سان کڻبو ته پڪ پهاڙ جي چوٽيءَ تي سولائيءَ سان پهچي سگهيو. زندگيءَ جون گهر جون به ان سامان وانگر آهن. ضرورت کان وڌيڪ آسان کي منزل مقصد ڏانهن وڌڻ ۾ روڪاوت کڙي ڪن ٿيون.

چوٽي آهي،

”گهر جون گهيراڻو ڪن، سمجھ ڏئي نه ساڻ.“

آسان کي پنهنجي گهرجن جو دائرو مڪدود رکڻ گهرجي. جيڪڏهن هڪ دفعو اهو دائرو وڌي وڃي ٿو ته پوءِ ان کي گهٽائڻ ڏاڍو ڏکيو آهي. ڪنهن کوهه ل گهرڻ سولو آهي، مگر ٻاهر نڪرڻ ڏکيو آهي. ڏک ۽ سک جو هڪ ٻئي سان گهرو ناتو آهي. جنم کان مرڻ تائين ڏک ۽ سک هڪ ٻئي سان ٻنڊيل رهن ٿا تنهن ڪري آسان کي سوچي سمجهي قدم وڌائڻ گهرجي. دولت ڪڏهن پريءَ ۾ ته ڪڏهن پاڪر ۾. جيڪڏهن آسان کي ڪمائي ضرورتن کان گهٽجي ويندي ته آسان کي ٻرين عادتن جو شڪار بڻجڻو پوندو. پر جيڪڏهن آسان اهو اصول اپنائون ته ”آجايو نه وڃايو“ يا ضرورت موجب گهرج پوري ڪريون.

ته پوءِ آسپن پنهنجي زندگيءَ خوشيءَ سان بخر ڪري سگهون ٿا.

پر جيڪڏهن آسپن پنهنجي گهرجن تي ظابطو نٿا رکون ۽ جيڪڏهن دولت منهن موڙي ٿي ته ان وقت آسان کي لاءِ گهرجون گهٽائڻ مشڪل ٿي پوندو ۽ آسپن نراش ٿي وينداسين ۽ گهرجن کي پورو ڪرڻ لاءِ آسان کي ناجائز ڪم ڪرڻا ٿا پون ۽ شرمندو پڻ ٿيڻو ٿو پوي. ان لاءِ آسان کي گهرجي ته زندگيءَ ۾ سادگي آڻيون. انگريزيءَ ۾ پڻ چوڻي آهي :

Simple Living High Thinking

شاعر ڀارتي گهرجن جو هيٺين ريت بيان ڪيو آهي.

گهرجن جي ڏهاڙي ٿي لڳي پيڙ نئين

۽ دل ۾ اٿي درد نئون، پيڙ نئين.

جيترو ٿي سگهي گهرجن کي گهٽائڻ گهرجي. بي حالت ۾ گهرجون آسان کي پنهنجي چنبي ۾ جڪڙي ڇڏينديون.

جنهن انسان جون گهرجون مڪدود آهن. اهو ڪنهن جي به آڳيان جهڪي نٿو.

● مٿيون ٽڪر پڙهڻ لاءِ چئو. ان بابت گفتگو ڪرايو. گهر جون مڪدود رکڻ جي اهميت سمجهايو.

پيار جي جيت

8

شري تيرت سڀاڻيءَ جو جنم ۲۶ فيبروري سنه ۱۹۰۶ع ۾ سنڌ جي انھاسڪ شھر لاڙڪاڻي ۾ ٿيو. ھي صاحب سٺو نثر نويس ۽ سٺو پترڪار بہ ھو. ھي سونترتا سنگرامي ۽ سچو گانڌيوادي ھو. سندس سڪيادائڪ جيون اپيوگي مضمونن جا ڪيترائي مجموعا شايع ٿيا. ھي صاحب ”ھندستان سنڌي روزاني ۽ ھندواسي“ ھفتيوار مغلن جو سميادڪ ٿي رھيو. ھن سبق ۾ ليکڪ ٻڌايو آھي تہ دشمنن تي ديا ڪري پيار ڏجي تہ ھو پاڻيھي پنھنجو ٿي ويندو.

ٻڌو، پڙھو ۽ سمجھو.

ھڪ ڀيري گوتم ٻڌ جي شش جو ڪنھن ڳالھ تان پاڻ ۾ اچي متپيد ٿيو. ڳالھ جو نبيرو ڪرڻ لاءِ گوتم ٻڌ، شش کي سڏ ڪري کين ھينين ڪٿا ٻڌائي.

”ھڪ دفعي ڪاشيءَ جو راجا برھمدت ڪوسل جي راڄ تي چڙھائي ڪري ويو. اُتي جو راجا پاڻ کي اھڙي جبري دشمن اڳيان پاڻ کي اُسمرت سمجھي، منھن لڪائي ڪيڏانھن نڪري ويو. پر برھم - دت پنھنجا ماڻھو پٺيانئس چاڙھي موڪليا، جي کيس جھلي راجا برھم - دت اڳيان وٺي آيا ھن فيصلو ڏنو تہ کيس قاسيءَ تي چاڙھيو وڃي.

”مقرر ڏينهن مقرر وقت تي ڪوسل جي راجا کي ڦاسي ۽ تي ڇڙهڻ لاءِ وٺي آيا. ان ويل راجا پنهنجي پٽ کي پرڀوڌ ڏنو ته ٻچا، وير سان وير ڪاٿا نه ٿيندو آهي. ائين ڪرڻ سان مور ٻو ٿي اهو وڌندو آهي، پر وير تياڳڻ سان ٿي وير ختم ٿيندو آهي. خير پيءُ جي ڦاسي ڇڙهڻ ڪري پٽ جو رت ٽهڪڻ لڳو ۽ هو ان جو بدلو وٺڻ جا گهات گهڙڻ لڳو. انهيءَ نيت سان هو ويس مٽائي، ڪاشي ۽ جي راجا وٽ اچي نوڪريءَ ۾ گهڙيو ۽ راجا جو رٿوان بڻيو.

”هڪ ڏينهن راجا پنهنجي اميرن سان گڏ شڪار تي نڪتو. اتفاق اهڙو اچي بڻيو جو شڪار ڪندي راجا اميرن جي اتالي کان الڳ ٿي ويو. راجا کي هيئن اڪيلو ڏسي، رٿوان (راجڪمار) کي پيءُ جي وير پاڙڻ جو ويچار دل تي تري آيو. هن مياڻ مان تلوار ڪڍڻ لاءِ هٿ وڌايو ته کيس يڪدم پيءُ جا پويان آڪر ياد آيا. وير سان وير شانت نٿو ٿئي، ۽ سندس هٿ هڪدم رڪجي ويو. نيڪ ان وقت راجا رٿوان کي چيو، ”الائجي ڇو ڪجهه ڏينهن ننڊ ۾ پيو ڏسان ته ڪوسل جي راجا جو پٽ منهنجي ڇاتيءَ تي ڇڙهيو ويٺو آهي ۽ هٿ ۾ تلوار اٿس. تنهن سان مونکي ختم ڪرڻ ٿو چاهي. انهيءَ تي رٿوان راجا کي دلداري ڏيندي چيو، راجن اوهين انهيءَ جو ڪو اڪو ٿي نه ڪريو. اهو راجڪمار مان ئي آهيان. منهنجو پيءُ مرڻ مهل مونکي جيڪا هدايت ڪري ويو آهي اهو پالڻ جو مون پڪو نشڪيه ڪيو آهي، ته وير تياڳڻ سان ٿي وير شانت ٿئي ٿو؛ آءُ ڪداچت اوهان جو وار ونگو نه ڪندس. راجا برهم - دت راجڪمار جي تياڳ درشتيءَ ۽ ادارتا ڏسي گهڻو پرسن ٿيو ۽ واپس موٽڻ تي کيس نه رڳو پيءُ جو راج پاڳه مٽائي ڏنائين، پر کيس پنهنجي ڪنيا سان شادي پڻ ڪرايائين.

”هن سنسار ۾ ڌڪار ڪڏهن به ڌڪار سان ختم ڪين ٿي ٿئي. ڌڪار، پريم سان ئي ناس ٿئي ٿي. منش غصي تي قرب سان ئي غالب پئجي سگهندو ۽ بُرائيءَ تي چڱائيءَ سان، ڪير دشمني رکي ۽ ان سان موت ۾ دشمني رکجي ته اڳلي کي وڌيڪ غصو ڇڙهندو ۽ هو وير وٺڻ لاءِ وڌيڪ رٿون رٿيندو ۽ گهات گهڙيندو. ائين دشمني پنهي طرف وڌندي ۽ پنهي کي پيو جوڪر رسندو. پر جيڪڏهن دشمني يا وير وروڌ رکندڙ سان پريم ڀريو ورتاءُ ڪبو. ساڻس قرب سان هلبو ته اوس اهو پريم ۽ قرب سندس هردي اندر گهڙي ويندو ۽ دشمنيءَ جو نالو نشان به اندر ۾ ڪين رهندو. جيئن ڪاشي ۽ جي راجا جي دل ۾ ڪوسل جي راجڪمار لاءِ پريم اٿين ٿيو ۽ کيس راج واپس ڏنائين. نيڪيءَ جي موت ۾ نيڪي ٿي ملندي.

نوان لفظ

جبر - مضبوط، طاقتور
اسمرت - ڪمزور
وير - دشمني

تياڳڻ - ڇڏڻ، قربان ڪرڻ
رٿوان - رت کي هلائيندڙ
ڪداچت - ڪڏهن به نه
قرب - پيار

شش - پوئلڳ، چيلو
اڪو - فڪر، اونو
ويل - وقت
ڌڪار - نفرت

اصطلاح

(۲) جوڪر رسڻ - نقصان پوڻ
(۴) پرڀوڌ ڏيڻ - نصيڪت ڏيڻ

(۱) دلداري ڏيڻ - آفت ڏيڻ
(۳) وار ونگو نه ٿيڻ - ڪجهه به نقصان نه پهچڻ
(۵) نبيرو ڪرڻ - فيصلو ڪرڻ

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) راجا برهمدت ڪنهن تي چڙهائي ڪئي؟
- (۲) ڪوسل جي راجا لاءِ ڪهڙي سزا مقرر ڪئي ويئي؟
- (۳) ڪوسل جي راجا جي پٽ ڪاشيءَ جي راجا وٽ نوڪري ڇو اچي ڪئي؟
- (۴) راجا رٿوان کي ڇا چيو؟

سوال ۲. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب ڏيو.

- (۱) ٻڌ ڀڳوان ششن کي ڪنهن جي ڳالهه ٻڌائي ۽ ڇو؟
- (۲) راجڪمار کي وير وٺڻ جو ڪهڙو وجهه مليو ۽ ڪڏهن؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(1) قرب	(1) وقت
(2) نيڪي	(2) اُونو
(3) اُکو	(3) ساراهه
(4) ويل	(4) پيار

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

راجا، دشمن، پريهر، اندر، ختم

(ث) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

سان، نڪتو، تلوار، ۽ نيڪي، اُن

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

(۱) دلداري ڏيڻ (۲) وار ونگون ٿيڻ (۳) جوڪر رسڻ (۴) نبيرو ڪرڻ

(ف) هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

هٿ، برائي، قرب، نيڪي، دشمني

پورڪ آپياس

۱. ٽڪر تي عملي ڪم

هن سنسار ۾ ڌڪار ..... موت ۾ نيڪي ٿي ملندي.

(الف) ٽڪر مان جواب ڳولهيو.

پريهر	←	ضد	←	
پريهر	←	ساڳي معنيٰ وارو لفظ	←	
دشمني	←	ساڳي معنيٰ وارو لفظ	←	
برائي	←	ضد	←	

(ب) برئڪيٽ ۾ ڏنل هدايتن موجب جملا لکو.

- (۱) نيڪيءَ جي موت ۾ نيڪيءَ تي ملندي.
- (ليڪ ڏنل لفظ گرامر موجب سڃاڻي لکو.)
- (۲) ڪاشيءَ جي راجا جي دل ۾ ڪوسل جي راجڪمار لاءِ پريبر اُٿين ٿيو.
- (ليڪ ڏنل لفظ جو مونث ڪم آڻي نئون جملو ٺاهي لکو)
- (۳) منس غصي تي قُرب سان ئي غالب پئجي سگهندو.
- (”جيڪڏهن“ لفظ سان شروع ڪري جملو وري لکو)
- (۴) ڌڪار، پريبر سان ئي ناس ٿئي ٿو.
- (ليڪ ڏنل لفظ گرامر موجب سڃاڻي لکو)

(ب) جوڙا ملايو.

(i) ڇائنجي ويڇڻ	(1) جوڪر رسڻ
(ii) نقصان پهچڻ	(2) گهات گهڙڻ
(iii) سازش سٽڻ	(3) غالب پوڻ

(پ) هيٺ ڏنل چوڪنڊي ۾ ڪجهه لفظ ڏنل آهن انهن مان شفي (Positive) ۽ نفي (Negative) لفظ ٻولهي خاڪو ٺاهي لکو.

ڌڪار، وير، پريبر، جوڪر، قرب، نيڪي، ختم، ناس، بُرائي، چڱائي

	شفي لفظ (Positive)
	نفي لفظ (Negative)

۲. گوتمر ٻڌ جي ڪا ٻي ڪهاڻي يا قصو پڙهو ۽ ڪلاس ۾ پنهنجي لفظن ۾ اچي ٻڌايو.

۳. مان ۽ منهنجو دوست / ساهيڙي اسڪول مان موٽي رهيا هئاسين ته ..... قصو / گهٽنا پوري ڪريو.

۴. اهو ڪم جو مينهن وسندي ڪم آچي، اها ايتار سمجهايو.

پڳت ڪنوررام

ٻڌو، ٻايو، سمجھو.

سنت ڪنوررام سنڌ جو مشهور پڳت هو. هن جي پٽا جو نالو تاراچند ۽ ماما جو نالو

تيرت ٻائي هو.

هڪ دفعي ڪنوررام پڳت ڪري رهيو هو ته هڪ شاهوڪار ڏاڍيءَ شرڙا وچان حلوي جون ٻه پيتيون، هڪ سو روپيا روڪ ۽ هڪ ريشمي وڳو سندس اڳيان رکيو ۽ هٿ ٻڌي عرض ڪيائينس: ’سائين، هي وڳو توهان جي گهر واريءَ لاءِ آهي‘.

پڳت صاحب اهي شيون هڪ پاسي رکيون ۽ پڳت وجهندو رهيو. ڪجهه وقت بعد ٻڌندڙن ۾ اتي ئي حلوو ورهائي ڇڏيائين. سندس پاڙي ۾ هڪ غريب مائي رهندي هئي جنهن جي ڌيءَ جي شادي ٿيڻي هئي تنهن ڪري ڪنور سو روپيا ان مائيءَ ڏانهن ڏياري موڪليا. نيڪ ان مهل هڪ مستاني عورت اتي آئي ۽ کيس چيائين: پڳت صاحب، سڀاڻي عيد آهي. منهنجا ڪپڙا ڦاٽي ويا آهن. مونکي هڪ نئون وڳو وٺي ڏيو! پڳت صاحب اهو ريشمي وڳو ان مستانيءَ کي ڏيئي ڇڏيو. هوءَ خوش ٿي کيس دعائون ڪندي هلي ويئي. اهڙو هو نرموهي پڳت ڪنوررام!

● شاگرد ڌيان سان پڙهندا. پڳت ڪنوررام جا ٻيا قصا، آکاڻيون پڙهي اچي ڪلاس ۾ ٻڌائيندا.

بئنڪ

ڏسو، ڇا چيو ۽ ٻڌايو.

- ماسٽر شاگردن کي نزديڪي بئنڪ ۾ وٺي وڃي اُن جي الڳ الڳ ڪمن، کاتن بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ همٿائيندو.
- شاگرد بچت جي اهميت / ڦڙي ڦڙي تلاءِ اُن وِشيه تي پنهنجا ويچار لکي ايندا.
- بئنڪ مئنيجر ۽ گراهڪ وچ ۾ گفتگو لکو.

نظم

غزل

1

ڊاڪٽر ديال 'آشا' (جنم : 1936ع) چاندي ٻائي ڪاليج، الھاسنگر مان پرنسپال ٿي رٽائر ڪيو اٿائين. هن جي زور قلم کان 60 کن ڪتاب سنڌي، هندي، انگريزيءَ ۾ تصنيف ٿيل آهن. جن مان 'سنڌي شعر جي تاريخ'، 'ازل جي اُچ' ۽ 'احساس جو عڪس' ادبي حلقن ۾ بيحد مقبوليت ماڻي چُڪا آهن. هن شاعريءَ جي هر صنف غزل، ربائي، واٽي، دوهو، گيت تي طبع آزمائي ڪئي آهي.

ٻڌو، ڳايو ۽ سمجھو.

ڏٺيءَ جي آ ڪيڏي آسان تي عنايت،
 بندو بي شڪر آ، ڪري ٿو شڪايت.
 علمِ عقلِ دولت سندس سڀ امانت،
 امانت ۾ ڪڏهن ڪجي ڪين خيانت.
 سوين سک سني صحت سائينءَ ڏني آ،
 تڏهن پي نه راضي، گهر گهر جي عادت.
 اسپن پندار رهون ٿا، هو ڏيندو رهي ٿو،
 ڪري فضل سائين، سندس آ سخاوت.
 ڪيڏا رب جا احسان آهن اسان تي،
 انهي پهر جنهنجي جڳائي عبادت.
 ڏنو جيڪي ڌاتر سو ڏيندا رهون،
 ڏيڻ ۾ ئي "آشا" آسانجي صداقت.

نوان لفظ

شڪايت - دانھن
 سخاوت - درياھ دلي
 صداقت - سچائي

بندو - انسان
 فضل - ڪرپا
 ڌاتر - ڏيندڙ

عنايت - مهرباني
 خيانت - دغا، بدنيتي
 عبادت - بندگي

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

- (۱) بندو بي سُڪر ڪيئن آهي؟
- (۲) ڌڻيءَ امانت طور ڇا ڏنو آهي؟
- (۳) امانت بابت ڇا چيو ويو آهي؟
- (۴) شاعر اُن ئي پهر عبادت ڪرڻ لاءِ ڇو چيو آهي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) سائينءَ جي سخاوت، سمجهايو.
- (۲) صداقت ڇا ۾ آهي؟ سمجهايو.

سوال ۳. بيت جي آڌار تي سٽون پوريون ڪريو.

- (۱) علم ..... ڪين خيانت.
- (۲) آسپن پنندا ..... آ سخاوت.
- (۳) ڪيڏا رُب ..... جڳائي عبادت.

پورڪ آپياس

(۱) شعر بند تي عملي ڪم.

علم عقل دولت ..... جڳائي عبادت.

(الف) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

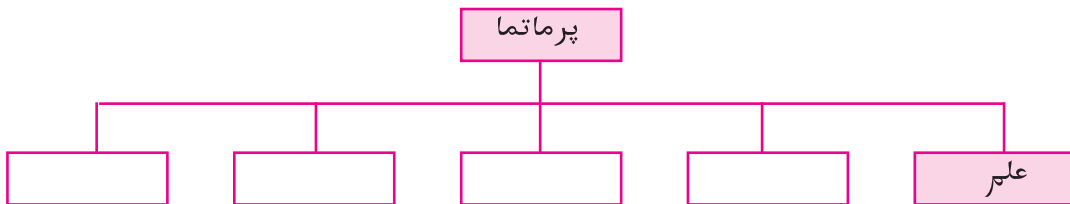
- (۱) ۲۴ ڪلاڪ -
- (۲) امانت جو ضد -
- (۳) هر وقت گهرج ڏيکارڻ -
- (۴) تعليم سان واسطو رکندڙ -

(ب) امانت، خيانت، عادت ۽ سخاوت اهي هر آوازي لفظ آهن اهڙيءَ ريت هيٺين جا هر آوازي لفظ لکو.

- (۱) رب (۲) سڪ (۳) راضي (۴) احسان

(ب) پر ماتما اسانکي ڇا ڇا ڏنو آهي؟

مثال موجب چوڪنڊا پريو.

شاه جا بيت

شاهه عبدال لطيف (عيسوي 1689 - عيسوي 1752) سنڌيءَ جو عظيم شاعر ۽ دنيا جي چونڊ شاعرن شيڪسپيئر، هومرملتن ۽ ڪاليداس جو مٿ مڃيو وڃي ٿو. هو سنڌ ۽ هند ۾ 'پٽائي' ۽ 'پٽائي گهوت' جي نالي سان مشهور آهي. شاهه جي ڪلام جو سمورو خزانو 'شاهه جو رسالو' ۾ ڏنل آهي. شاهه سائين هن بيت ۾ مارئيءَ جي پرينءَ ۽ وطن جي حب جو ذڪر ڪيو آهي.

بتو، ڳايو ۽ سمجھو.

آڪر پڙهه آلف جو، وَرَق سڀ وسار،
اندر تون اُچار، پنا پڙهندين ڪيترا.
پريان سنڌي پارَ جي، مڙيئي منائي،
ڪانهي ڪڙائي، چڪين جي چيت ڪري.
هُوَ چُونئِي، تون مَر چَوَ واتان وَرائِي،
اُڳ اَڳرائِي جو ڪري، خطا سوڪائي.
پاند ۾ پاڻي، ويو ڪيڻي وارو ڪين ڪي.
واجهائي وطن ڪي، ساري ڏيان ساه،
بت منهنجو بند ۾ قيد م ڪريجاه،
پرڏيهائي پرينءَ ري ڌار م ڏريجاه.
تڏي وسائج ٿر جي، مٽي مٽيءَ مٿاه،
جي پويون ٿئي پَساه، تہ نجاه مڙه ملير ڏي.

نوان لفظ

سڌي - جي	ورق - صُفحو	آلف - ايشور
چيت - ڏيان	ڪڙائي - ڪوڙاڻ	پارَ - طرف
واجهائي - ياد ڪري	خطا - سزا	نہ - نه
نجاه - موڪلج	پَساهه - ساهه	بَت - شريڙ
		مڙه - لاش

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(الف) ايشور کي ياد ڪرڻ لاءِ شاعر ڇا چيو آهي؟

(ب) پرينءَ بابت ڇا چيل آهي؟

(پ) خطا نه ڪائڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(الف) آندڙ تون آڃار، مطلب سمجهايو.

(ب) وطن بابت شاهه صاحب ڇا چيو آهي؟

(پ) ملير جي مٽيءَ لاءِ مارئيءَ ڇا چيو آهي؟

سوال ۳. هيٺ ڏنل سٽون پوريون ڪريو.

(ن) اکر پڙهه ..... ڪيترا.

(ت) اَڙهَ اَڙائي ..... ڪيئن ڪي.

(ث) ٿڌي وسائڻ ..... ملير ڏي.

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي عملي ڪارڻ.

اڪر پڙهه الف جو ..... وارو ڪين ڪي.

(۱) هيٺين جا هر - آوازي لفظ چونڊي لکو.

(الف) هار، مار،

(ب) ڪيو، چيو،

(۲) هڪ لفظ ۾ جواب لکو.

(الف) 'ن' لاءِ لفظ -

(ب) 'الف' لفظ جي معنيٰ

(ڪ) 'حرف' معنيٰ ڏيکاريندڙ لفظ

(د) 'شريف' لاءِ ڪم آيل لفظ

(۳) ساڳئي اکر سان شروع ٿيندڙ لفظ ڳولهيو.

مثال:	اڪر	-	الف	-	اندر
(الف)	ورق	-	<input type="text"/>	-	<input type="text"/>
(ب)	پنا	-	<input type="text"/>	-	<input type="text"/>
(ڪ)	ڪيترا	-	<input type="text"/>	-	<input type="text"/>
(د)	م	-	<input type="text"/>	-	<input type="text"/>

(۴) ”هو چوئي تون مَ چو“ اها چوڻي سمجهايو.

(۵) عمر، مارئي جي آکاڻي انٽرنيٽ ذريعي پڙهو ۽ ڪلاس ۾ اچي پنهنجي لفظن ۾ ٻڌايو.

آڻي هلو

3

شاعر پرسرام هيرانند ضيا جو ڪارگر يوگدان نه صرف درسي ڪتابن ۾ پر ريڊيو ۽ فلمن ۾ به مقبول آهي. 'باغ بهار'، 'آلاپ ضيا' جا مشهور ڪتاب آهن. ڪيترن ئي گايڪن ضيا صاحب جو ڪلام ٻايو آهي. هن ڪويتا ۾ آڻيان قدم وڌائڻ لاءِ ڪن ٻالھين کي ڏيان ۾ رکڻ گھرجي، بخوبيءَ سان سمجھايو آهي.

ٻڌو، ٻايو ۽ سمجھو.

هر قدم تي هڪ نئون گلشن بڻائيندا هلو.
بربتن ۾ باغ جي رنگت رچائيندا هلو.
پيار جئن جاڳي اٿي، جاڳي اٿي انسانيت،
ايڪتا جا جابجا نعرا لڳائيندا هلو.
داڻو داڻو ڌار ٿيو، مالها محبت جي ٿي،
هڪ ئي ڌاڳي ۾ پوئي داڻا ملائيندا هلو.
قافلو هلندو رهي اوندھ جو ڪوئي غم نه آ،
شوق ۽ همت جي مشعل کي جلائيندا هلو.
جي رکو ٿا چاهه گل سان، قرب ڪنڊن سان رکو،
خير پنهنجي باغ ساري جو منائيندا هلو.
ڪرم ٿي سنسار ۾ قسمت جو بڻجي روپ ٿو،
ڪرم سان تقدير جي سوپيا وڌائيندا هلو.
سپ ملي سِر سِر ڪڍي، ٺاهيو حياتيءَ جو مڪل،
جت ڀٽا پونگا، اُتي بنگلا بڻائيندا هلو.
بر ۾ بازاريون لڳن ۽ ساوڪون سُچ ۾ ٿين،
جهنگلن ۾ اي ”ضيا“ منگل منائيندا هلو.

نوان لفظ

سوپيا - سونهن
قرب - پيار
جا بجا - هر جڳھ

خير - پلائي
سُچ - ويراني
ڀٽا پونگا - جهوپڙيون

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) انسانيت ڪٿي جاڳي اُٿي ٿي؟
- (۲) آسانڪي ڪهڙي مشعل جلائڻ گهرجي؟
- (۳) همت بابت شاعر ڇا چيو آهي؟
- (۴) ڪرم سان ڇا ٿئي ٿو؟

سوال ۲. هيٺين ۾ خال ڀريو.

- (۱) قافلو هلندو رهي ..... جو ڪوئي غم نه آ.
- (۲) خير پنهنجي ..... ساري جو منائيندا هلو.
- (۳) بر ۾ بازاريون لڳن ۽ ساوڪون ..... ۾ ٿين.
- (۴) جي رڪو ٿا چاهه گل سان، قرب ..... سان رکو.

سوال ۳. بيت مان ٻه هر آوازي لفظن جا جوڙا لکو.

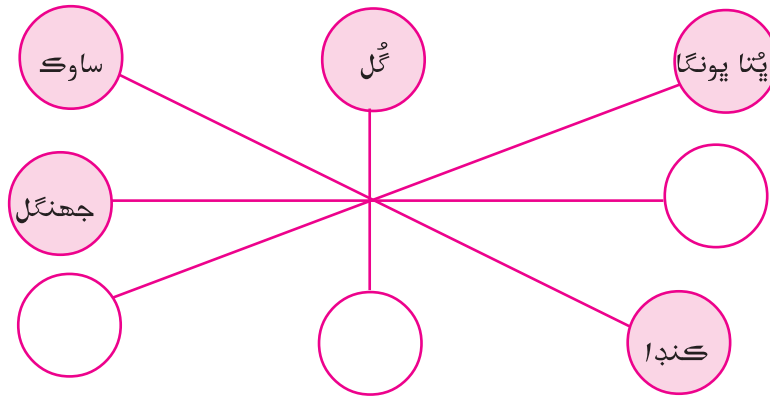
مثال : جلائيندا - منائيندا

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي عملي ڪر

جي رڪو ٿا چاهه ..... منگل منائيندا هلو.

(۱) اُبتڙ مطلب وارا لفظ ڳولهي گول ۾ جواب لکو.

(۲) جوڙا ملايو.

(i) سوپيا وڌائيندا هلو	(1) بر ۾
(ii) بڻائيندا هلو	(2) قرب
(iii) ڪنڊن سان رکو	(3) تقدير جي
(iv) بازاريون لڳن	(4) اُتي بنگلا

(۴) ڏنل مثال موجب لفظ ڳولهيو.

مثال :- گل سان

(الف) ..... سان (ب) ..... سان

ساميءَ جا سلوڪ

چئنراءَ بچومل لنڊ (1850 - 1743ع) 'ساميءَ' شڪارپور سنڌ جو رهندڙ هئو. هن ڪجهه ورهيه امرتسر ۾ پڻ وڻج واپار سانگي گذاريا. پوءِ جلد ئي واپس شڪارپور اچي هاڻي دروت هڪ مڙهيءَ ۾ اچي ڏيرو جمابائين. هو اتي گرميءَ ۾ چٽڪين تي پنهنجا سلوڪ لکي هڪ مٽڪي اندر رکندو هو، جيڪي سندس پُٽ گهنشامداس گڏ ڪندي هٽيڪا ڪري رکيا.

چئنراءَ دراصل پنهنجي گرو سامي مينگهراج کي عزت ڏيڻ لاءِ 'ساميءَ' تخلص هيٺ پنهنجا سلوڪ رچيا آهن. هن جي سلوڪن ۾ ويدانت جو ذڪر ڪيل آهي.

ٻڌو، ڳايو ۽ سمجھو.

وڊيا وڃائي، اوڊيا ڏک اندر جو،
جيئن پاڻي باهه کي، بانڀڻ ٻُجهائي،
سورج لڪائي، سڀ پدارت پڌرا.

مورڪ ڪر مَ موءُ، ڪايا مايا ڪل سان،
چڏي ويندءَ چن ۾، ڊوهي ڪري ڊوه،
اُلتو ڏيندءَ ڏوه، سامي چئي سر تي.

ڳالهيون سڀيئي، اتي ڪوڙيون گز ويساهه ري،
ويد پاران سد ساڌ جن، وڃي پڻ پيهي،
من منسا ڏيئي، تون سمجھي ڏس سامي چئي.

تيئي لوڪ رلي، سان نه آئي جيءَ کي،
ملي ساڌ سنگت سان، اوڊيا ڳنڍ کلي،
ويئي پاس ڀلي، سامي چئي سنسار جي.

نوان لفظ

اوڊيا - آڳيان	لڪائي - ڏيکاري	ڪايا - شير	ڊوهي - ڻڀ
ڊوهه - ڻڀي	ري - سوا	سڌ - پهتل	منسا - وشواس
رلي - پٽڪي	ويساهه - وشواس	پيهي - گهراڻيءَ سان	پاس - احساس

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(۱) اوديا جو ڏک ڪير مٽائيندي؟

(۲) موٽه ڪنهن ۾ نه رکڻ گهرجي؟

(۳) ڪهڙي ڀالھ سڄي آهي؟

(۴) اوديا جي ٻنڌ ڪيئن ڪندي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(۱) شاعر مورڪ ڪنهن کي چيو آهي؟

(۲) وديا جي اهميت ڪيئن سمجهايل آهي؟

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي مشغوليون.

مورڪ ڪر مَ موهه ..... ڏس سامي چئي.

(۱) هيٺين ياداشت پوري ڪريو.

’س‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ	’ن‘ سان ختم ٿيندڙ لفظ	’ڪ‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ	’ر‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ

(۲) اُهي ستون ڳولھيو جيڪي هيٺ ڏنل ستن سان ٺهڪي آچن.

(الف) ڏنيا آست آهي.

(ب) وشواس رکي تون سمجھ.

(۳) هيٺ ساڳئي معنيٰ وارا لفظ کڻي جوڙا ملايو.

(i) ڪٽنب	(1) ميا
(ii) ممتا	(2) ويساه
(iii) وشواس	(3) موهه
(iv) پيسا	(4) ڪُل

(۲) آڻ ٺهڪندڙ لفظ مٿان ڳول پايو.

مثال: اوندھ، آنڌيرو، روشني، اونداهي

دلچسپي	اڇا،	چاهه،	شوق،
پلائي	پلو،	غمر،	خير،
ساوڪ	سُچ،	جهنگل،	بر،
بنگلو	حويلي،	جهوپڙي،	محل،

مريادا

5

ليڪراچ ڪشنچند 'عزيز' سنڌي ۽ فارسيءَ جو ودوان هو. هي مضمون نويس به هو ته ناٽڪ نويس به هو. شاعر به هو ته نقاد به هو. کيس 'صراحي' ڪاوبه سنگرهه تي ساهتبه اڪاڊميءَ انعام عطا ڪيو. شاعر عزيز 'مريادا' ڪوٽا ۾ ڪيتريون ئي نصيڪتون ڏنيون آهن. انسان کي دنيا روپي باغ ۾ گل وانگر تڙي پين کي فرحت ڏيڻ گهرجي. پين تي ديا ڪري، انهن جو دڪ دور ڪرڻ گهرجي. ماتا پتا ۽ وڏڙن جي شيوا ڪرڻ گهرجي. محنت کان منهن موڙڻ نه گهرجي..

ٻڌايو، ڳايو ۽ سمجھو.

گل بڻجي ٿي رهه ڪلمڪه سڀ سان
دنيا جي چمن ۾ خار نه ٿي،
غمر لاهه سدا سڪه ڪهل ڪرڻ
ڪنهن لاءِ ڪڏهن آزار نه ٿي.
پيءُ ماءُ سنڌي نت خدمت ڪر
تڻي وات سواتائيءَ جي اها.
جن نازن سان ڪيئہ پالي وڏو،
تن سان، سامهون ڪنهن پار نه ٿي.
ري علم، هنر سنسار ۾ ڪا
ڪنهنجي نه ڪڏهن تڻي عزت ٿي،
پڙهه علم وري سڪه تنهن سان هنر،
بي علم نه ٿي بيڪار نه ٿي.
پورهئي کي نه ڄاڻڻ عيب ڪڏهن
محنت کان نه مڙندا مرد هڏهن،
ڪاراءِ بکين بيواهن کي،
پر پاڻ ڪڏهن پينار نه ٿي.
دل ديس جي هر هڪ چيز سان رڪه
فرزند وطن جو بڻج سچو،
ڪڇ قوم تان پنهنجي جان فدا،
ديسڻ سان ڦري غدار نه ٿي.
پاڙي جو سڃاڻڻ ننگه سدا،
ڄاڻڻ تون انهن کي پنهنجو عزيز،
هيءَ منهنجي نصيڪت دل سان وٺج،
دنيا ۾ خراب ۽ خوار نه ٿي

نوان لفظ ۽ اصطلاح

سواتائي - فائڊو	آزار - مصيبت	خار - ڪنڊو
فدا - قربان	فرزند - پٽ، سپتر	پينار - پندڙ
ننگه - عزت	ڪهل ڪرڻ - ديا ڪرڻ	غدار - ديش ڊوهه
		هڏهن - هرگز، بلڪل

آپياس

سوال ۱. هيٺين جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو.

- (۱) وطن لاءِ آسان ڪي ڇا ڪرڻ گهرجي؟
- (۲) بي علم انسان جي ڪهڙي حالت ٿئي ٿي؟

سوال ۲. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب لکو.

- (۱) شاعر مريادا ڪوٽا ۾ ڪهڙيون سڪياڻون ڏنيون آهن؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا جوڙا ملايو.

(i) نت خدمت ڪر	(1) گل بڻجي ٿي ره
(ii) ننگه سدا	(2) پيءُ ماءُ سنڊي
(iii) مڙندا مرد هڏهن	(3) پاڙي جو سڃاڻج
(iv) ڪلمڪ سڀ سان	(4) مڪنت کان نه

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

گل، ديش، ڪلمڪ، بيڪار، خراب

(ث) هيٺ ڏنل سٽون چٽيءَ ريت سمجهايو.

- (۱) پيءُ ماءُ سنڊي نت خدمت ڪر،
ٿئي وات سواتائيءَ جي اها
- (۲) جن نازن سان ڪيئ پالي وڏو،
تن ساڻ، سامهون ڪنهن پار نه ٿي.

پورڪ آپياس

(۱) شعر - بند تي عملي ڪاربه.

گل بڻجي ..... ڪڏهن پينار نه ٿي.

(۱) ستن مان مناسب لفظ کڻي هيٺيان خال ڀريو.

۱. دنيا ۾ اسانڪي گل بڻجي سڀ سان ..... ٿي وهنوار ڪرڻ گهرجي.
۲. آسان ڪي ..... نه بڻجي غريبن جي بگهه دور ڪرڻ گهرجي.
۳. علم سان ..... جو هئڻ ضروري آهي.
۴. آسان ڪي پنهنجن وڏن جي ..... ڪرڻ گهرجي.

۲) هيٺين ستن کي درست ڪري لکو.

الف) علم پڙهڻ سان گڏ تقرير بازي سگهڻ گهرجي.

ب) غم ڇڏي آسان کي علم سگهڻ گهرجي.

۳) ڏنل مثال موجب چوڪنڊي مان اهي لفظ ڳولهيو جن ۾ 'بي' اڳياڙي لڳائي لفظ تيار ڪري سگهجن ٿا.

علم - بي علم ڪار - بیکار

ڪلمڪ، آزار، وات، حاضر، آنت، هنر، اثر، غم، واه، عزت

موج مستني

۱. پروليون سليو

۱. ڪارو ڪارو رنگ آتس

توسان مون سان سنگهه آتس

ڪڏهن ننڍو آتس ڪڏهن وڏو آ

بلڪل گونگو، صفا جڏو آ

۲. هن چوڪر جو پيءُ آه

منهنجي پيءُ جو پٽ

مونکي پيءُ نه آه ڪو

سمجهايو هيءَ ست

۳. وڻ تي آهي، پنڇي ناهي

ڏاڙهي آهي، فاضي ناهي

پاڻي چلڪي، برتن ناهي

ڄمڻ مرڻ تي گهربل آهي

۲. اچو ته ڪلون

۱) گراهڪ: (دڪاندار کي) توهانجي دڪان ۾ رکيل جوتا ڪيترو مضبوط جٽاءُ ڪندڙ آهن، ان جي ڪهڙي

گئرن تي آهي؟

دڪاندار: ڇا ٻڌايانءِ. اڄ تائين جيڪو به گراهڪ هڪ دفعو جوتا خريد ڪري ويو آهي اهو واپس بيون دفعو

آيو ئي ڪونهي! اها ڪا گهٽ گئرن تي آهي؟

۲) رميش: (پيءُ کي) اڄ ڪلاس ۾ ماستر صاحب جي سوال جو جواب صرف مون ٻڌايو، ٻئي ڪنهن به ڪونه

ٻڌايو.

پيءُ: سوال ڪهڙو هو؟

رميش: ماستر صاحب پڇيو ته دريءَ جو شيشو ڪنهن پڳو آهي؟

۳) پيءُ: (پٽ کي) راجو، تون گهر ۾ هيتري دير کان مرغو ڇو نهيو بينو آهين؟

پٽ: ڀيا، توهان ئي چوندا آهيو ته جيڪو ڪم اسڪول ۾ ڪري آچين، سو واپس گهر ۾ ڪري ڏسندو ڪر.

● اڌياپڪ شاگردن کي ٻيا چرچا ٻڌائڻ ۽ پروليون پڇڻ لاءِ همٿائي.

۳. خميس ڳالهائي ٿي ..... ان تي پنهنجا ويچار لکو.

۴. سنڌي ناچ - 'ڇيچ' ۽ جهومر' گروپ ناهي لطف وٺو.

۵. توهانکي جيڪڏهن هڪ هفتي لاءِ پرڏان منتر ۾ مقرر ڪيو وڃي ته ..... پورو ڪريو.

۶. پنهنجي جيون جا آزمودا (آيل / ٻڌل قصا) گهٽائون ٻڌايو.

۷. ڪلاس ۾ سنڌي / هندي گيت ڳائي ٻڌايو.

مات

6

ٻڌو، ڳايو، سمجھو.

مات جي هڪ لفظ ۾، سڀني سڪن جو سار آ،
 ”م“ ۾ آ ماکي مليل، ”ن“ ۾ سمايل نار آ.
 ٽي مات ۾ ڌرتي هلي، مات ۾ سج چند ڦرن،
 ٿا بنا آواز جي، قانون قدرت جا چرن.
 مات ۾ گلشن ٿڙي، مات ۾ گل ڦل کلي،
 آ اها چوڪي چڱي، جا مات ۾ محفل هلي.
 آ سڌا سڀ کان سٺي، مٺ پڪوڙيل مات جي،
 ڳالهه جي نڪري اندر مان، ٿي ٻڙائي بات جي.
 تو مات ۾ مالڪ ملي، مات ۾ ڪر بندگي،
 هل هنگامي کان پري، کات پنهنجي زندگي.

نوان لفظ

نار - تڌاڻ،	بندگي - عبادت، پوڄا	مات - خاموشي، سانت
کات - گذار	گلشن - باغ	هل هنگامو - گوڙ شور
بات - ڳالهه	پڪوڙي رکڻ - بند ڪري رکڻ	ڪلڻ - ٿڙڻ، وڌڻ

آپياس

سوال ۱. هيٺين جا هڪ جملي ۾ جواب لکو.

(۱) ماڻ جي لفظ ۾ ڪهڙو ساڙو آ؟

(۲) قدرت جو قانون ڇا آهي؟

(۳) مٺ ڪلڻ سان ڇا ٿو ٿئي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا ٻن ٽن جملن ۾ جواب لکو.

(۱) گلشن جي مڪفل ڪيئن هلندي آهي؟

(۲) مالڪ ڪيئن ملندو آهي؟

سوال ۳. ڏنڱين مان صحيح لفظ چونڊي خال ڀريو.

(۱) ٿي ماڻ ۾ ..... هلي، ماڻ ۾ ..... ڦرن.

(سج چنڊ، ڌرتي، سج، چنڊ، گرھ)

(۲) آسدا سڀ کان .....، مٺ پڪوڙيل ماڻ جي.

(خراب، غلط، سٺي)

(۳) ..... کان پري، ڪات پنهنجي زندگي.

(گوڙ شور، هُل هنگامي، شانت)

سوال ۴. هيٺين لفظن مان ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ٺاهيو.

ماڻ	ڌيرج
قانون	باغ
گلشن	گوڙ شور
هنگامو	خاموشي
صبر	قاعدو

پورڪ آپياس

(۱) شعر بند ٿي مشغولي.

ماڻ ۾ گلشن ..... برائي بات جي.

(الف) سدا لفظ جو ساڳي معنيٰ وارو لفظ.

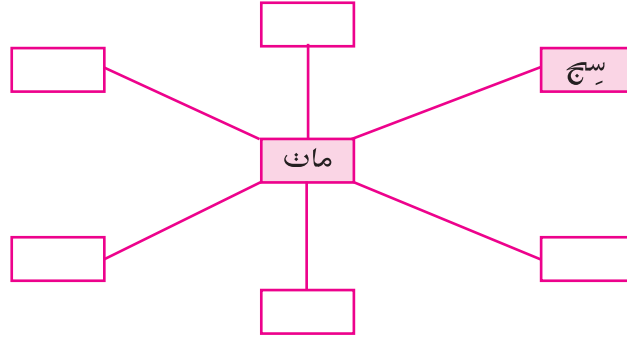
(ب) ڏنل لفظن جا ضد: سٺي آندر

(ث) 'مڪفل' لفظ کڻي ڪو جملو لکو.

(۲) بيت ۾ ڏنل هر آوازي لفظن جا ٽي جوڙا لکو.

(۳) ماکيءَ جي مک بابت ڄاڻ حاصل ڪري لکو.

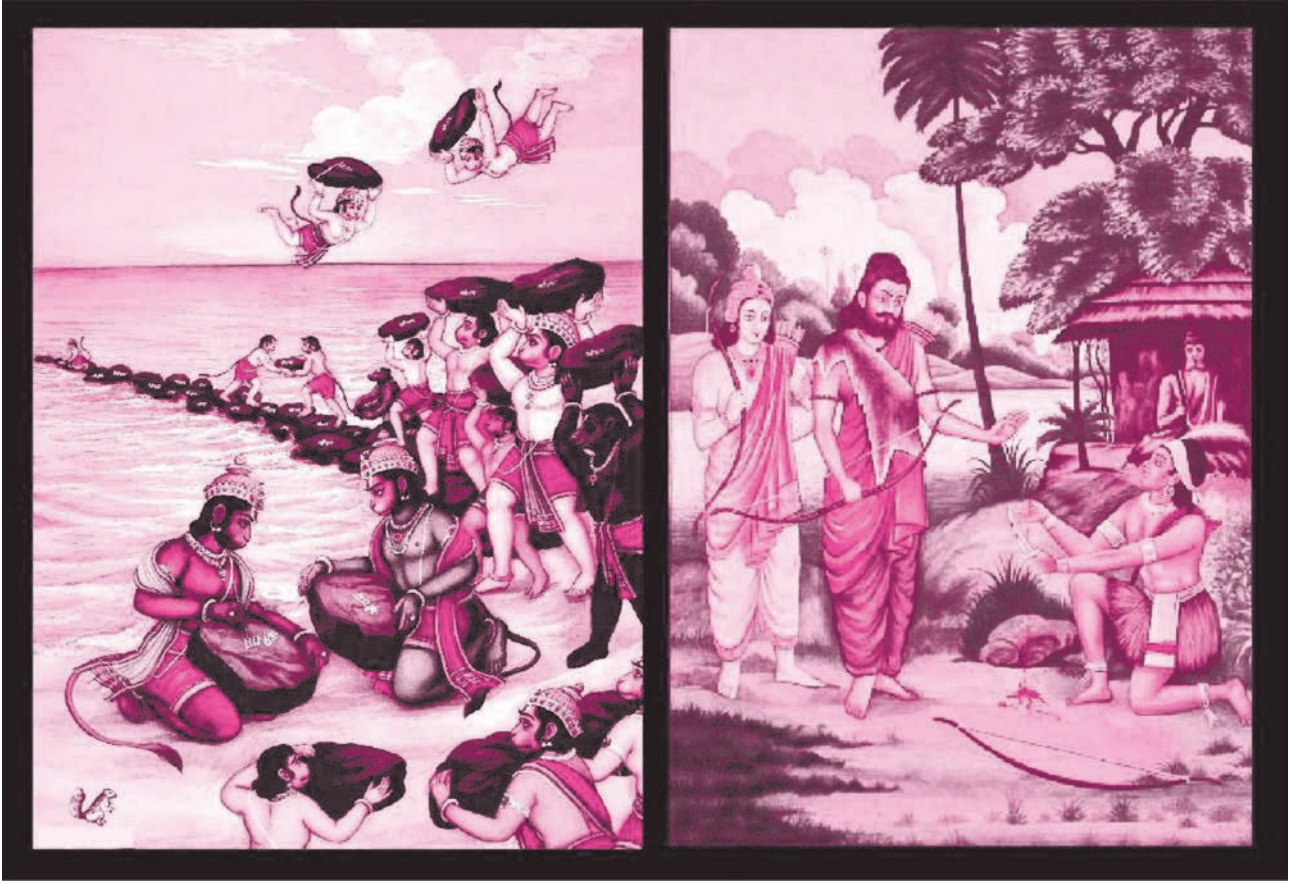
۱۴ بیت ۾ ڏنل ماڻھ سان لاڳاپو رکندڙ قدرتي شين لاءِ هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

ڏسو، ڄاڻيو ۽ ٻڌايو.

هنومان ۽ وانر سينا

ايڪلوبه ۽ دروڻا چاريه

● شاگرد چتر ڏسي انهن جي باري ۾ آکاڻي / قصو ماڻهن / آڏياپڪن / انٽرنيٽ دواران ٻڌي / پڙهي آچي
ڪلاس ۾ ٻڌائيندا.

راهي منزل ناهي دور

هيٺئين شعر ۾ واسديو 'نرمل' مسافر کي صلاح ڏيندي چيل آهي ته تون اٽل اِرادو رکي، ساهي پٽڻ جو ويچار نه ڪندي آڳٽي ڪاهيندو هو، ته نيٺ وڃي منزل تي رسيندين.

ٻڌو، ڳايو، سمجھو.

توڙي راهه اٿانگي آهي،
پوءِ به چنٽا ڪرڻي ناهي،
صرف ڪندي چنٽائون منزل ٿيندي نه ويجهو
مورا!
راهي! منزل ناهي دور.

آهن ڪيڏا وڻ سوٺهارا،
گهري چانو ڪندڙ ۽ پيارا،
جيڪي تنهنجي سواگت جي لاءِ پيا وڃائين پورا!
راهي! منزل.....

جي دل ۾ آڀڪو اِرادو،
ڪنهن به طرح منزل تي رسڻ جو،
تو وٽ خود منزل ئي ڏوڙي ايندي ٿي مجبور!
راهي! منزل.....

ليڪن ساهي پٽڻي ناهي،
جو جيون هلچل ٿي آهي،
ڪاهيندو هل پلي هُجڻ تون ٿڪ کان چڪناچور!
راهي! منزل.....

نوان لفظ

سوٺهارا - موهيندڙ، وٽندڙ | گهري - گهاتي | وڃائڻ - پٽارڻ، ڦهلائڻ
ساهي پٽڻ - ترسڻ، آرام ڪرڻ | چڪنا چور ٿيڻ - پرزا پرزا ٿيڻ يا چور ٿيڻ

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- ۱) منزل تي رست لاءِ راهيءَ کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟
- ۲) مسافر جو سواگت ڪير ٿا ڪن ۽ ڪيئن؟
- ۳) ساهي نه پٽڻ لاءِ شاعر ڇو چيو آهي؟

سوال ۲. (الف) هيٺ ڏنل ستن ۾ حال ڀريو.

- ۱) جيڪي تنهنجي ..... جي لاءِ پيا وڃائين پور.
- ۲) توت خود منزل ٿي ..... ايندي ٿي مجبور.

(ب) ساڳي معنيٰ وارا لفظن جا جوڙا ملايو.

(i) موهيندڙ	(1) وڃائڻ
(ii) ڏکي	(2) مور
(iii) بلڪل	(3) اٿانگي
(iv) قهلائڻ	(4) سوٽهارا

سوال ۳. بيت جي ستن جي سمجهاڻي لکو.

- ۱) توڙي راهه اٿانگي آهي،
پوءِ به چنٽا ڪرڻي ناهي،
صرف ڪندي چنٽائون منزل ٿيندي نه ويجهو مور!
- ۲) ليڪن ساهي پٽڻي ناهي،
جو جيون هلچل ٿي آهي،
ڪاهيندو هل ڀلي هجين تون ٿڪ کان چڪناچور!

پورڪ آپياس

۱. ڏنل بيت جي بند تي پڇيل عملي ڪم ڪريو.

توڙي راهه اٿانگي آهي ..... پيا وڃائين پور. راهي منزل .....

۱) بند مان هم آوازي لفظ ڳولهي لکو.

۲) 'سٿانگي' لفظ جو ضد ڳولهيو.

۳) 'ميون جا پڇ' لاءِ ٻيو لفظ ڳولهيو.

۴) 'ويجهو' لفظ جو ساڳي معنيٰ وارو لفظ لکو.

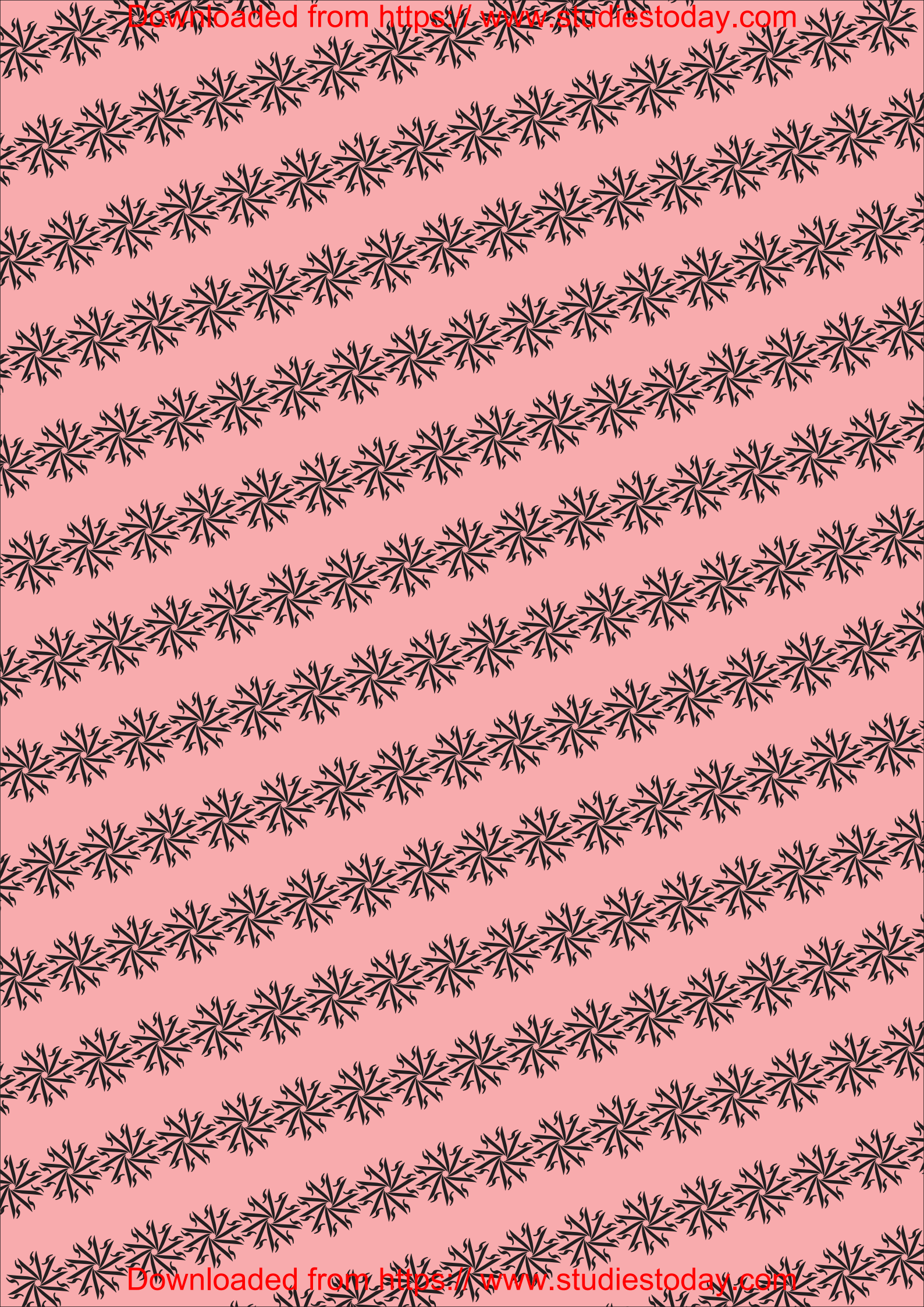
۲. ڀارت جي ڪن به ٻن مهان هستين بابت پڙهو. انهن جي جيون جون مکيه گهٽتائون يا قصا لکو.

۳. پنهنجي ماتا پتا سان سندن جيون بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ انهن سان گفتگو ڪريو. انهن جي جيون جو ڪو

اهڙو قصو جيڪو توهان کي پريڙا ڏئي ٿو اهو ڪلاس ۾ اچي ٻڌايو.

۴. توهانجي پاڙي ۾ مڃرن جو آزار وڌي ويو آهي، ان کي دور ڪرڻ لاءِ نگر پالڪا عملدار کي درخواست ڪريو.

۵. مان وڏو ٿي ..... ٿيندس، ان تي پنهنجا ويچار لکو.

महाराष्ट्र राजीव गांधी पानि पसंठ नरुतु व अडडडडरु सुनुशुडन डनुडल, डुडुडु.

सुनुधुडरुतु डुडतुतु १ वु (सुनुधु अरु.)

₹ 38.00

